کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: بانکي تصدي

څانګه: بانکداري

مولف: عبدالغفور امینی

ژباړن: قاری محمد حلیم

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزابي د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- محمد احسان احسان
- عبدالمتین حمیدی

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول : محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: محمد سلیم خان

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۳۰۰۰

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

کډ ISBN: ۹۷۸۹۹۳۶۳۰۰۵۵۲

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی يې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو

ور سره عرب، ګوجر دي — پاميريان، نورستانيان

براهوي دي، قزلباش دي — هم ايماق، هم پشه يان

دا هيواد به تل ځليږي — لکه لمر پر شنه آسمان

په سينه کې د آسيا به — لکه زړه وي جاويدان

نوم د حق مو دی رهبر — وايو الله اکبر وايو الله اکبر

د پوهنې وزير پيغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د يوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پياوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زيار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هيواد انکشافي اهدافو ته د رسيدو لارې چارې طی کوي او د يوه نيکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمينوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د يوه سوکاله ژوند د اسبابو او ايجاباتو د تکميل لپاره خپل اغيزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځايه ده چې د يوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپيريال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هيڅ حالت کې نه نفی کيږي او نه هم منقطع کيږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت مسووليت او مکلفيت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانينو ته په ژمنتيا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ستر او سپيڅلي هدف ته د رسيدو په خاطر د انساني ظرفيت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنيکي کادرونو روزنه او پراختيا يو اړين مقصد دی. همدا په تخنيکي او مسلکي زده کړو مزين تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سيستماتيک ډول د هيواد انکشاف محقق او ميسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنيز نظام د اسلام له سپيڅلو احکامو څخه الهام اخيستی، نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي بايد په علمي معيارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړيتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفيت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربيت او په سوچه اسلامي روحيې د هغوی پالنه نه يوازې پخپل ذات کې يوه اساسي وجيبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه يې وژغوري او د نورو له سياسي او اقتصادي احتياج څخه يې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربيون بايد په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نيکمرغه افغانستان ارمان، يوازې او يوازې د دوی په پياوړو متو، ويښ احساس او نه ستړي کيدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنيکي زده کړو له امله کيدای شي په ډيرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصاب له ټولو ليکوالانو، مولفينو، ژباړونکو، سموونکو او تدقيق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهير کې د ټولو کورنيو او بهرنيو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پياوړو استادانو څخه رجامندانه هيله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدريس او فعاله تدريب سره دې د زړه په ټول خلوص، صميمي هڅو او وجداني پيکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نيکمرغه، مرفه، پرمختللي او وياړمن افغانستان په هيله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

لړلیک

خپرکی	سرلیکونه	پاڼې
لومړی	بانک او بیلانس یې یا (بانکی بیلانس)	١-٨
دویم	بانکي عملیات	٩-٢٠
دریم	د قیمتي پاڼو خپرول	٢١-٢٤
څلورم	د سوداګریز بانک اعتبار او تګلاره	٢٥-٣٠
پنځم	د بانک د مدیریت اصول	٣١-٣٨
شپږم	بانکي نظامونه	٣٩-٤٦
اووم	په افغانستان کې بانکداري	٤٧-٥٢
اتم	عمومیات	٥٣-٦٦
	سرچینې او اخیستنې	٦٧
	د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام	٦٨

مقدمه

په دې کتاب کې تر ډېره هڅه شوی ده تر څو په اقتصادی سیستمونو کې د پیسو پر څېړنې سربیره له هغو لارو چارو چې مالي سازمانونه لکه بانکونه، د بېمې شرکتونه، د پانګې اچونې اومشترک صندوقونه و دېته ورته نور داسي، اوهمدارازمالي بازارونه لکه دقیمتي اوراقو بازار، دبورس بازار او ازاد بازار چې په هغې عمل کوي ځواب وړاندي کړی شي. مالي سازمانونه اوبازارونه نه یواځې داچې زمونږ ورځنی ژوند تراغېز لاندې راولي بلکه په اقتصادي سیستمونو کي دسترو مبلغونو د موندلو د جریان لامل کیږي. چې هغه پخپل وارسره دشرکتونو په سود، د اموالو په تولید او خدمتونو او ان دهېوادونو د اقتصادي وضعې په ښه کیدو باندي اغېز پرېباسي ،او ان کله هم دټاکونپایلې تضمینوي۰دپیسواوبانکدارۍ یا دبانکي تصدۍ اومالي بازارونوپه اړه مطالعه د ډېرو ارزښتناکو اوپه زړه پورې مسایلو په درک کولوکې مرسته کوي. په دې کتاب کې په همدې ډول پوښتنې مطرح شوي دي، اود هغوی د اهمیت په اړه د ګڼو متخصیصنو له خوا لیدلوري وړاندې شوی دی. ډېردخوښۍ ځای دی، چې دافغانستان دښوونې او روزنې محترم وزارت د لومړي ځل لپاره دظرفیتونو د ودې پخاطرپه داسې لاروچارو لاس پورې کړی دی.

په اخیرکې باید یادونه وشي چې نوموړی کتاب له اتوڅېړکیو څخه جوړی شوی دی، هره انساني چاره له نیمګړتیاو څخه خالي نه وي. دغه راز دکتاب لیکنې کار اوپروسه ستونز من کار دی لدې کبله له ټولو زده کوونکو اومحترمو ښوونکو څخه هیله کیږي ترڅو په دې اړه مرسته وکړي او خپلی ګټوری مشورې د یاد کتاب په بډاینه کې را سره شریکی کړي.

په درناوی

عبدالغفور امیني

د کتاب ټولیزه موخه:

د بانک په اړه معلومات او د هغه دپـیدایښت لاملونه تـشکیلوي.

لومړی څپرکی

بانک او بیلانس یې یا (بانکی بیلانس)

ټولیزه موخه:

د بانک په هکله معلومات اودپیـدایښت لاملونه یې تشکیلوي.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین لاندې موضوعات توضیح کړای شي:

- بانک دتاریخ په اوږدوکې.
- دبانکونو موخې.
- دبانکــدارۍ علـم.
- پېـرودونکوته دخدمـتـونو وړانـدي کول اود ټـولـنې په اقتصاد کې یې اغېـزې.
- مالي سازمانونه.
- دپېـړیو په اوږدوکې دبانکـدارۍ چارې.

بانک او د هغه پیـدایښت

بانک په یویشـــتمه پیـړۍ کې داقتصاد په هرم تکیه وهلې اوهرڅه چې دي کولای شي بانکي لاســته راوړنې وي. همدغه بانک دی چې راکش کاري یې اودسیاســت دفرمان شــته والی اونشـتوالی تعینوي.

په اوسنیو پیړیو کې داقتصادي فعالیتونودڅانګې خورا مهمه څانګه بانک دی. څکه پرته له ســالمې بانک دارۍ او بانک څخه نشې کېدای یو سالم اقتـصاد ولرو. دې عجیبې پدیدې له کومه وخته راهیســې شــکـل نیـولی اوڅرنګه یې انکــشاف موندلی دی؟ دپورتني سوال پــه ځواب کې پــه مختـلفـو څانګوکې ځینې خبرې دي چې باید په پام کې یې ونیســو٠ په دې هکله هـم متفاوت نظرونه دي٠ دبانکـدارۍ دتاریخ پاڼې دوه نظره مونږته انځوروي.

۱- اروپایـــان چې ځان په دې هکله مخکښ ګڼي. د دې پــدیــدې دپیـل نیټه همغه اروپا بــولي چې هغه دعلم دپیـل ځای ګڼل کیږي. المانی بانکــداران بیا ادعا کوي، چې بانک له المانی لغت بامک څخه اخیســتل شــوی. چې المانی ریښـــه لري. او په ټوله نړی کی اوســمهال په بانک نومــول کیږي. اوپه همدې ترتیب هغوی پــه دې عقیده دی چې د لومړي ځل لپاره بانک اوبانکــداري دالمان په هیــواد کې منځ ته راغلي دي. اما ایټالویان خپــل ځــان ترنورو یوګام مخکی ګڼــي اوبانکي اوپولي حرکت د پوهانــو د تفکرزېږنده اودخپلو ښاریانو د تجربو لاسته راوړنی بولي تجارب ګڼي دهغوی عقیده پیاوړی منطق وړاندي کوي.

ایټالویــان پــه دې کارښتګار لري چې د لومبارد قومونه چې دایټالیا په شــمال کې ژوند کوي لومړني قومونه وو چې دبانکدارۍ په چاروکې یې غوراوفکروکړ. هغوی په لومړني ځل د صرافۍ کار ته د یوې کټورې چارې په توګه انکشاف ورکړ٠ دهغوی دکړنې چل داسې وو چې یوشي ته به یې دخپل ځان په مقابل کې قرارورکاوه اوپری به یې صرافي ترلا ســه کوله٠ له کوم مېز څخه چې به په همدې موخه اســتفاده کېده دبانکو په نامه به یادېده، چې ور وســـته ور وســـته د داســې معاملاتو دترسره کولوځای هــم په بانکو مشهــور شو او تر نن ورځې پورې مو د بانک په بڼه موندلی دی.

- په یونان کې بانکــداري تر میلاد څلور پیړۍ مخکې دا راښــيي چې معابد په دې هکله مخکښ وو، او د هغوی دلیل هــم پر لاندي عواملو ولاړ دي.
- دصرافۍ کار دمعابدو دفعالیتونو اوچارو یوه برخه وه.
- دخلګو دامانتونو دساتنې لپاره به معابد خورا ډاډمن ځای ګڼل کیده.
- اسیایي ستر تمدنونه هم په دې زمینه کې سترې لاس ته راوړنې لــري چې دنړیواله تمدن په وده کې یې ډېره ستره اغېزه لیدلای شو.
- داسیایي تمدنونو له جملې څخه بابل یو خورا سترتمدن په ډېروموارددوکې دحرکت زانګو وه. بابي شــاهانو په دې هکله ډېر دپام وړاقدامات تــرسره کړې دي٠ اوله هغې جملې څخه په 1800 ق م کې حامورابي شــېږم ساســاني شاه د ســود قانون او د تجارتي قرضې بنسټ کیښود، چې په حقیقت کې لومړی بانکي قانون ګڼل کیـږي.

نن ورځ چین د بشري تمدن په وده کې لوړ مقام لري اوهــم یې داقتصاد په هکله ترنن ورځې پورې ډېر څه سرته رســولی هم دي. دې لرغونې هیواد ترمیلاد شــپږ پیړۍ مخکې بانکــداري تجربــه کړې ، که څه هم چینایان تر نن پورې پــه دې هکله داورپایانو په پرتله

غړ نه دی پورته کړی. ولې څه چې مسـلم دي هغه دادي چې په دې هیواد کې بانکداري پــه همغــه زمانه کې دود وه ،اوپه همدې ترتیب کولای شــو ووایو چې شرق په لومړي ځل دپولي وســایلو په تبادله او د پولي وســایلو په تنظیم کې بانکـداري دودکړي ده اوباید هغه په اخلاقي جرأت سره ومنو.

دپیـړ یو په اوږدو کې دبانکـدارۍ چارې

په ننۍ مانا د بانکدارۍ بنســټ په منځنیوپیړیو کې ایښــودل شوی دی. او په دې زمانه کې یهـودیان دبانک چلوونکې و.

ولې یهـودیان په دې عرصه کې مخکښـې وه ، علت یې په څه کې پټ وه ؟

دغه قوم له ډیر پخوا څخه په ګټور تجارت اوسوداګرۍ باندي بوخت و.

ایدلوژیکي اومذهبي مما نعت یې نه درلود او برعکس د داســې کار په پیاوړیتوب کې یې مرســته کوله اوکــړې یې ده، که څه هم تورات په څــو ځایونوکې منع کړی، خو د ګټې تحریم یوازې د یهـودو لپاره راغلي دی.

په تورات کې راغلې دي:

که د زما له قومه یوه فقیرته چې ستا ګاونډی دی یوڅه نغدی پیسې په پور ورکړې نو د سود خور په شان له هغه سره چلند مکوه او هـیڅ ګـټه پرې مه ږده.

په یوبل ځای کې راغلې دي:

((له هغه ورور څخه دې ســود اوګـټـه مه اخلــه اوله خپله خدایه و ویـریـږه ترڅو د ورور له تاسره ژوند وکړي.))

په یو بل ځای کې داسي راغلې دي:

((خپل ورور ته پور په سود مه ورکوئ. نه د سپـینو زرو او نه هـم د ا ذوقي په سود او نه هـم د نورو شــیانو په ســود. غریب ته کولای شــې په سود باندي پور ورکړې اما خپل وrورته په سود باندي پور مه ورکوئ.

مسیح د سود په باب خپلو پیـروانو ته داسې وویل:

له خپلو دښمنانو سره محبت او احسان وکړئ، او پرته له بدلی او امید پور ورکړئ، ځکه چې ښایي ستاسو اجر به ډېـر ستر وي.

اود اســلام مبارک دین هـم پدې هکله لارښــوونه کړي. دنساء دسورت 141 آیت او په سورة بقره کې 278 او 279 آیتونو کې په څرګند ډول سره یاد ونه شوي ده.

په دې هکله لطفاً داسـلامي بانکـدارۍ بحث ته مراجعه وکړئ. د بانکـدارۍ د داسـې رويې په نظر کې نيولو سره په سر کې له ځينو ستـونزو سره مخ کيږو چې د بانکي تحرکاتو پـځ والی په هغه دورو کې ښـايي وليدل شي. دې چلند پــه اروپا کې تر 1593 ميلادي کال پورې ادا مه پيدا کړه. خو په دې کال کې ســود لرونکې معاملې له پانګو سره هـم انتـقال وموـنـد، ترکومه ځايه چـې دولتونو او ان نهم پاپ په 1840 ميلادي کال کې عملاً دســود دمعنې حکم مات کړ.

تعريف: بانک عبارت له هغه محل څخه دی چې هغه نقدي ودايع چې د دويم ځلي اسـترداد دځانګړتيا درلودونکې دی او له خلکو څخه دېور اوپانګې اچونې په موخه يې قبلوي.

له پورتنې تعريف څخه داســې څرګنديږي چــې بانک دمحل له مخې کومې دندې چې ترسره کوي يو ټاکلی انځور وړاندې کوي.

بانک له هغه ځای څخه عبارت دی. چی له خلکو څخه نقدی پيسې اخلې او بيرته يې د وام (قرض) په توګه ورکړی. دخلګودغه تصورداسترداد وړدی.

دپورتنۍ وينا په نظرکې درلودلوسره کولای شو بانک داسې تعريف کړو:

بانک له هغې مؤسسې څخه عبارت دی، چې دسهامې شرکت په بڼه دهر هېواد دتجارت له قانون سره سم بانکي چارې مخکی بيايی.

په دې تعريف کې لاندې موضوعات دبانک دتشخيص لپاره په نظرکې نيول شوي دي:

الف ــ بانک دنورو مؤسساتو په څېر يوه مؤسسه ده.

ب ــ دغه مؤسسه دسهامي شرکت په بڼه عمل کوي.

ج ــ بانکي فعاليتونه دتجارت دقانون پربنسټ تنظيميږي.

د بانکـدارۍ علم

دبانکــدارۍ دعلم په چوکات کــې دټولوفعاليتونوتنظيم اوبانکــي کړنې لاره هواروی، ترڅومونږ وکولای شو چې دبانکـدارۍ علم دنورو علوموپه څېر تعريف کړو.

دبانکـدارۍ علم دبانکي کړنو دپيـدايښــت له څرنګوالي اود دغوکړنود تکاملي ډولونوله بقا څخه دی،اويا په بل عبارت بانک دهغې واسـطې يوه مؤسسه ده چې د اشخاصو وجوه اصـولاً د امانت ترعنـوان لاندي مومي اودغه وجوه دېور په اشــکالو، اعتبار، دتجارتي برات تنزيل او هـم دقيمتي اوراقو پيـرودنه معر في کوي.

دغــه علم دنورو علومو په شـان نشي کولای په يــوازې ډول اوپرته له ټولو علومو څخه

ډېرحرکــي وي بلکه د خپلــو حرکاتو لپاره د نورو علومو دبرخو دهــمغږۍ لپاره احتیاج لري چې عبارت دي له سیاست ، اروا پوهنې، جامعه شناسۍ، محاسبې، ریاضي، حقوقو اوتجارت څخــه اوحتّــی د روحیاتو علم دټولــو اقتصادي، تکنالــوژۍ څانګو په څنــګ کې دبانکي فعالیتونو په څرنګوالي کې دپام وړ مؤثریت لري.

دبانک موخې:خورا عمده پوښــتنــه چې کیدای شي د بانک په اړه ښــایي مخې ته راشي دغــه ده، چې بانکونه کومې موخــې تعقیبوي اودغی موخی څرنــګــه د ســتــه بــندي کولای شو.

دبانکونو په بحث کې په ټولیز ډول له دوو عمده برخو څخه نوم اخستلای شو:

۱- د پــېــرېــدونکو لپاره دبانکي خد متونو ترسره کول.

۲- د سهم لرونکو سرمایه دارانو لپاره د زیاتي ګټې لاسته راوړل.

دپــېرېــدونکو لپاره دبــانکي خدمتونو تر سره کول دبــانک له لومړنیــو موخو څخه ګڼل کیږي.

پخــپله اساســنامه کې دهغې دثبت الزام لري او دیوه اصل په حیث هغه وړاندي کوي. ولې تعهد دغه دی چې سود یا بانکي ګټه باید له بانکي لګښــتونو څخه ډېره وي.

متوقعه موخو ته د رسېــدلو په خاطر باید لاندي ټکی په نظرکې ونیول شي.

- دپــېــرودونکــو د وجوهــو راټولونه او دهغوی په کاراچول او د دور نما اوبشــپــړ پــس منــظــر پــه پام کې نیول تر هغــو شرایطو لاندي چې دبرخه والو ګټــی لړتر لړه تامین کړای شي.
- د ټولوبانکونو اومؤسساتو د اعتبار جلبولو لپاره کوښښ.
- د نمایند ګیو تأسیس اوتوسعه په غوره شرایطو او د خورا ښو خدماتو په وړاندي کولو سره.

ټــول بانکونــه یوازې د بانکي خد متونو د وړاندې کولــو او د خلګو دهڅه ونې له لارې دهغوی د نقدي شتمنیــو په را جلبولو سره کولای شي دبانک موخې سرته ورسوي۰

دیا دونې وړده چې بانکي فعالیتونه تخنیکي عمل ګڼل کیږی او زیاتره بانکي فن غواړي. په دې اړوند کیدای شي موخوته درسېدنې لپاره له لاندي فعالیتونو څخه کار واخستل شي.

- دټاکلو اومشخصو موخو تشخیص.
- دستــونــزو په ګوته کول.
- له په ګوته شویو ســتــونــزو څخه د وتلولاره.
- بانکي دورانــدیشــي.

- له فرصتي لګښتونوڅخه تېښته.
- اوبالاخره دکاري ستراژيکي پلان درلودل.

دپورتنيو مشخصاتو په درلودلو سره يقيناً بانک کولای شي ترڅوخپلو موخوته ورسيږي.

له دې موخو څخه د يوې موخې دعدم اجرا په صورت کې يا دغيرمتعادل شويو بانکداري موخوتر منځ عدم موازنه اويا د وروسته حرکتونو امکان يابيخي دريږي اويا هم له سستی سره مخ کيږي.

موخې عمدتاً په بانکي تعهداتوکی شاملې دي چې هر بانک يې د خپلو پېرودونکو لپاره وړاندي کوي او کومه پوښتنه چې په دې هکله را پيدا کيږي داده، چې د ټولنې اوخلکو په وړاندې بانکي تعهدات د کومو اړخونو درلو دونکې دي؟

په دې هکله لاندې مواردو ته ګوته نيول کيږي.

- په مناسبه او منل شوي طريقې سره د خلکو د اړتيا وړ خدمتونو وړاندې کول.
- د هوساينې او تأمين لپاره مرسته.
- دټولنې په ګټورو فعاليتونو کې ګډون اوبرخه اخيستنه په مناسبې اوښې طريقې سره د بانکي خد متونو تدارک کولای شي د يوه بانک ژوند او پا يښت تضمين کړي ، او د تدارکاتو ښې لارې چارې منځ ته راوړي اونوموړې لارې چارې عبارت دي له:
- دبانک اداره بايد په ښه طريقه سره فعاليتونه ترسره کړي، تر څو د ټولو هغو کسانو ګټې پکې تضمين شي، چې برخوال دی اوهم د بانک پايښت تأ مين شي.
- بانکي سياست بايد دمتوا زينې پا ملرنې پر بنسټ د رو انو عواملو اومسايلو له مخې تنظيم شي.
- د مشتريانو داما نتونو دساتلو په موخه پلټنه او کوښښ کول.
- د غوښتنې په مهال د مشتريانو د تقا ضاوو منل د روايتی امانتونو په مقابل کې او مثالونه يې.

پس ويلای شو چې د بانکي کړنو او د بانکي امکاناتو لپاره د يو داسې چوکاټ جوړول چې وکولای شي په سمه او دقيقه توګه فعاليت وکړی، مهم دی. نو ځکه د لاندې عواملو موجوديت اړين ګڼل کيږی.

دغه عوامل کېدای شي د بانکي حرکت د ځنځيري عواملو په نوم ونوموو دا هم بايد له پامه و نه غورځوو چې پرته داساسي قانون له شتوالی بانکداري ناشونی کار دی.

هغه عمده او مهم عوامل چې وکولای شي دسالمو بانکي فعاليتونو اوکړنو ترسره کولو ته

لار پرانیـزي هغه عبارت دي له:

- اساسي قانون
- د پیسو اوبانکـداری قانون
- د مرکزي بانکي قانون ، د دولتي بانکونو قانون اود خصوصي بانکونو قانون
- د بانکي ستراتـیـژۍ پلان
- بانکي پالیسۍ اود هغوی نورې ببلګې

د لومړي څپـرکي د مطالبو لنـډیز

په دی څپرکي کي د بانکدرای تاریخ او دهغې لومړنیو فعالیتونو ته یوه لنډه کتنه شوي، وريـســې د اروپایانو، ایټالویانو، بابلیانو او چینایانو د بانکداری د طریقې یادونه شــوي ده. دغه راز د پیړیو په اوږدو کې د بانکداری فن تر بحث لاندې نیول شوی. او د بانک په هکله ګڼ تعریفـونه ترسترګو کیـږي.

د بانکـداری دعلم خلاصه او بانکونو عمده موخې یا دې شــوي او دهغوی کره اوعمده موخې عبارت دي له مشتریانوته د خد متونو وړانـدي کول او د زیاتې ګټې لاس ته راوړل د پانګې دبر خې د څښـتنانو لپاره یوه مرور او کتـنې صورت نیولی دی ، او د سالمو فعالیتونو کړ نلا رو چې لار پرانیـزي یا دونه شوي ده.

د لومړي څپرکي پوښتنې

۱- په لومړي ځل بانکداري په کوم هېواد کې منځ ته راغلې نوم يې واخلئ؟
۲- د ايټالو يانو نظرد بانکدارۍ په هکله څه وو شـرح يې کړئ ؟
۳- با بـليـانو د بانکدارۍ په هکله څه نظر درلود تشـرح يې کړئ ؟
٤- د تاريخ په اوږ دوکې د بانکدارى په هکله اسيايي لاس ته راوړنې څه شـى دي واضح يې کړئ ؟
۵- ګټه د تورات له نظره تـشريح کړئ ؟
٦- بانک تعريف کړئ ؟
۷- د بانک کره موخې څه شـى دي و يې ليکئ ؟
۸- هغه عوامل چې وکولاى شي د سالمو بانکي کړنو ترسره کولو ته لار پرانيـزي کوم دي، تـشـريح يې کړئ ؟

دویـم څپرکی

بانکي عملـیـات

ټولیزه موخه:
د لیـتر آ ف کریدت او د هغو د ډولونو له تـشـریح څخه عبارت ده.

د زده کړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلین باید لاندې موضوعات توضیح کړای شي:

- د پیـسو تجارت
- د وخت له پلوه کریډ تونه
- داعـتـبار حد او درجه
- داما نتونو ډ ولونه
- داما نتونو د زیاتوالې طریقې
- دتنـزیـل عملیه ، مجد د تـنـزیـل اویا مکرر تنـزیـل ، دنرخ تـبادله
- زېـرمې او د زېـرمو ډ ولونه

بانکي عـملیات

مخکـې تر دې چې بانکي عـملیات ترمطالعې لاندې ونـیـسـو غواړو یا دونه وکړو چې هغه څـه شـی دی چې د بانکي عـملیاتو چوکاټ تـشـکیلوي.

امانـات، روان حسـاب ، د اعـتـبار اعطا، برخو یا اســهامو او نـورو قیمتي اوراقوته اړ ونـده عـملیات ، د وجوه نقل او انـتـقال دهـیواد په د نـنـه او بهرکې، اسـعاري معاملات ،

د قیمتـــي فلزاتو معاملات، تضمیـن او د ضمانت صـدور، له کروندګرو سره مرســته، ګروي صنعـــت، تجارت، حمل او نقـــل او نورې هر ډول معاملې چې د قانــون له نظره مغایرت ونـلـري. بانک پوهانو ټولې بانکي عملیې په لاندي یا دو شویو برخو تقسیم کړې دي:

١- د پـیـسو تجارت

٢- اعـتـبـاري یا کرېډېتي عـملیات

٣- بانکي مالي عـمـلیات

١- د پـیـسو تجارت په صرف تعبیـر شوی او صرف مو لکه ښـنـګه چې مطالعه کړ د زیاتولو اوبېرتــه ګرځولو په مانا دی نوله همـدې کبله کومه مانا چې ورکړل شــوي، کیدای شي صرف د داخلی او خارجی پیسو ټول عملیات په ځان کې راونغاړي.

٢- کردیـد تي اعـتـبـاري عملیات: کرېدیـدتي اعتباری عملیات د کریدت د پیـسو په کتاب کې مطالعه کولای شو اوکرید ت د داسې تعریفوو:

کرید ت په حال یعنې په اوســني پېرکې داشــیاوو او خدماتوایـښـود نه او په راتلونکې کې د هغو بیرته ورکړه د ګټې په نوم توپیر سره.

اود زمانې له نظره کرېدیـد ت اود هغو ډولونه په داسې ډول تقسیمولای شو:

الف- لنډ مهاله کرېـد تونه.

ب - منځ مهاله کرېـد تونه.

ج - اوږد مهاله کرېد تونه.

د روانوحســابونوله نظره کرېبدت: د روانوحســابونوله نظــره کریـد تونه کېـدای شي په لاندي ډولونو تقسیـم شي:

- دمال التجاره کریـد تونه
- ساده کرید تونه
- د قیـمتي او راقو کرېد تونه
- د منـلو کرېدتونه
- بورسي کردیـد تونه

د استعمال له نظره کرېدتونه کیـدای شي په د وو کتګوریو تـقـسیم شي.

- سرما یوي کرید تونه
- استـهـلا کي کرید تونه

نومبادرکریـد تونه

په بهـرني تجارت کې کرېـد تونه:

- د اکریـد تیـف کرېد ت
- د ریـمبـاروس کرېد تونه

په دې هکله د هغو کرید تونو د ډولونو یادونه شوې چې په ورځنیو بانکي معاملاتوکې ورځخــه کار اخیســتل کیږی، او په لاندي ډول تقســیم کیـږي هغه ضمانـت شــوي یا تاید شــوي اعـتبارنامه چې د ټولو اړونده حوالو ضمانـت پدې سره کیږي. د غیـر قابل فسـخې اعـتبارنامه هغه ده چې د ټا کلي وخت تر ختـمېدو مخکې نشې فسخ کېدای.

فســخ نه منونکې اعـتبارنامه یا د فسخې نه وړ اعـتبارنامه هغه ده چې د ټا کلې وخت تر ختـمېـدو مخکې نشې فسخ کېدای.

فســخ منونکې اعـتبارنامه یا د فســخ وړ اعتبارنامه هغه ده چې هروخت یې د فســخ کېـدو امکان وي

ضمانت شــوي فســخ نه کېدونکې اعتبارنامه عـبارت له هغې اعتبارنامې څخه ده چې دالغا یا فسخ وړ نه وې او ضمانت یې هـم شوی وي.

هغه اعتبارنامه چې ضمانت یې نه وي شوی هغه ده چې ضمانت یې نه وي شوی او له مخه یې یو اعـتبار منځ ته راغلی وي خو صاد روونکی بانک یې د ورکولو ضمانت نه کوي.

متحدالمال اعـتبارنامه هغه ده چې کوم شخص، مؤسسې یا ټا کلي بانک ته نه وي متوجه. کله چې مستـفید (رانیوونکی) وجه وغواړي چې له هغه څخه کارواخلي نوباید یوه وسیله پیداکړي ترڅو د داسې معاملې په ترسره کولو موافقه و کړي.

پرانیســتې اعـتبارنامه دا ډول اعـتبارنامه ځانګړې شرایط په برکې لري اوهغه وخت ور څخه کار اخســتل کیـږي چې وغواړي پرته د ســند له وړاندې کولو یا د هغې حوالې چې د اعـتبارنامې په مقابل کې صاد ر شوی وي تادیات صورت ونیسي.

تجــد یـد کېد ونکې اعـتبارنامه هغه ده چــې اعـتبارېې د حوالې د صدور په اثرپخپله

تجـد يد شي٠ دغه ډول اعـتبارنامه عموماً هغو تـاد یاتوته د سهـولت بـښلو په موخه د ګرځنده سیارو نماینده ګانو په واسطه چې په هر ځای کې عملي کیـږي کار ترې اخستل کیـږي.

سـفري یا مسـافرتي اعـتبارنامه هغه ده چې د هر یوه معاملـه لرونکې بانک لوري ته متـوجـه وي اوله دې بانکونو څخه مسـتـفیـد هر بانک ته حاضریـــږي او خپل ځان د هغه امـضاشــوي کارت په واســطه چې صاد روونکې بانک ورته ورکړی دی معرفي کوي اوله هغه اعـتبار څخه چې مخکې ورته تـثبیت شوی دی د حوالې د صدور په وسیله اسـتـفاده کوي. د دې اعـتبارنامې له جملې څخه هغه مبالغ چې مسـتـفید یې اخلي په اعتـبارنامه کې تـثـبـیـتیـږي.

د اعـتبـارحد او درجه

د اعـتبار حد: هر بانک د خپلو پېـرو دونکو لپاره په ټا کلې اندازه سره کريد ت پرانيزي، او د یوه ټا کلې مبلغ اجازه پېـرودونکي ته ورکوي په هماغه اندازه چې د اعـتبار په نوم سره مسمّی دی. په دې هکله باید یا دونه وشي په هغه صورت کې چې داسترداد وجوه واخستل شي د کريد ت اخســتونکې له لورې په هره اندازه چې وي په هماغه اندازه د وباره کريدت ایجا د یــږي اوکریدت اخستونکی کولای شي مجـدداً له اعـتبار څخه اسـتـفاده وکړي.

د اعتـبار درجه

د اعتبار درجه د بانک پروړاندې د مشتري (اخیستونکی) د تعهداتو په ترسره کولو پورې تړلې ده، چې پېـرو دونکې کولای شي د همدغه خصوصیت پر بنسټ یې په لاندې ډولونو باندې تقسیم کړي.

الف- لومړی درجه اعـتـبار.

ب - دویـمه درجه اعتـبـار.

ج- درېیـمه درجه اعتـبـا.

چــې دغــه اعتـبارونه د مقدارله لحاظه سره توپیـر لــري، اود اعتبار درجه کولای شي د بانک د رهـبرۍ د پلاوي د تصامیمو په اثر داندازې له لحاظه متـفاوت صورت ونیسي.

بانکي مالي عملیات: بانکي مالي عـمیات په دوو کتګوریو باندې تـقسـیمولای شو:

۱- پــه بانکي لنډمهاله عملیاتو کــې درې موضوعات د قیمتي پاڼــو د پلورنې او پېرودنې شاملې دي.

۲- په بانکي اوږد مهاله عملیاتو کې د شرکت د سهامو پېـرودنې او پلورنې اود هغوی امثال

شامل دي خو په هرصورت په عمومي توګه په بانکي مالي عملياتو کي درې برخې شامليږي.
الف - بانکي اوږد مهاله عمليات
ب - بانکي لنډ مهاله عمليات
ج - د قيمتي اوراقو خپرول
پورتنۍ بانکي لنډ مهاله عمليات په لاندې موضوعاتوکې خلاصه کيږي

۱- امانتونه اوجاري حسابونه: امانتونه اوجاري حسابونه د بانکونو لپاره خورا مهم دي. ځکه د بانک د اقتصادي ځانګې د يرو پوهانو هغه د بانک دبقا اساسي شرط بللى دى. د دې موضوع په هکله خبريو چې بانک مشتريانو او حقوقي شخصيتونو ته د ورسپارل شويو شيانو د راټولولو له لارې بانکي فعاليتونو خدمات تنظيموي. او دغه امانات په حقيقت کې د هغوکريد تونو داجرا امکانات چې د بانک لپاره ګټور فعاليت دى ميسرکوي، د کريدتي عملياتو زياتېدل اوکمېدل د روانو اماناتو اوحساباتو په اندازې پورې تړلې دي.
۲- **د اماناتو ماهيت:** د اماناتو اطلاق اکثراً په هغو مبالغو کيږي، چې د يوې ټولنې افرادو په امانت ايښې وي، چې درلودونکى يې کولاى شي د اړتيا په مهال له هغه څخه استفاده او په کومه اندازه چې دى پخپله غواړي واخلي. د نړۍ په ټولو هيوادونوکې امانتونه په دوو برخوتقسيميږي.
۱- رويتي امانات
۲- ميعادي امانات
رويتي امانتونه عبارت له هغو امانتونو څخه دي چې درلودونکى يې پخپل لاس کې شته مبالغ د يوې مودې لپاره په بانک کې ږدي او بانکدارى يې په مقابل کې تعهد لري چې په هر وخت اوهر مهال يې ورکوونکى دى.
ميعادي امانات ځرنګه چې يې له نامه څخه ځرګنده ده د ټا کلې وخت لپاره په بانک کې ايښودل کيږي او بانک پرته له دې چې هغه خپل ټا کلى مبلغ به ورکوي يوه ټاکلې ټکتانه فيصدي يا يوه معينه ګټه به پيرودونکې ته ورکوي. دغه امانات معمولاً د قيمت لرونکو اماناتو په نامه هم يا ديږي.
امانات له مخکينۍ اطلاع سره: يو تعداد امانات دي چې برداشت يې د مخکنۍ اطلاع په اثر امکان منونکې دى او پرته له هغه څخه مخکينۍ اطلاع نشې کولاى له پرانيستي حساب څخه څه واخلي. په دې هکله د مخکينۍ اطلاع نېټه حد اقل پينځلس ورځې د اخيستنى له ورځې څخه مخکې ده.

معيادي امانات

معيادي امانتونه د ثابتو امانتونو په عنوان يا دپانګې اچونې په عنوان نو مول کيږي.

معيادي امانات په حقيقت کې د بانک او مشتري په منځ کې يو کتبي مالي قرارداد دی٠ له قرارداد سره سم پېرودونکی موافقه کوي چې د نغدو د وجوه ټاکلی مبلغ د ټاکلې مودې لپاره بانک ته وسپاري٠ او متقابلاً بانک متعهد کيږي چې د امانتونو اصل اوګټه چې په سر رسيد لي پيرودونکې ته په نغدي ډول ورکړي ياد پيرودونکي روان حساب کريد ت کړي.

په حقيقت کې د لوړې ګټې نرخ د پېرودونکې انګېزه د قرارداد په انعقاد کی قرار لري. معيادي امانت له بانک سره وي.

څرنګه چې پېرودونکی خپل سپارل شوی و جوه چې په سررسېدلی له بانک څخه ترلاسه نکړي يا د قرارداد په اوږدولو سره اقدام ونکړي، قاعدتاً د سر رسيد د انقضاء له نېټې څخه ګټه په سپارل شوي مودې پورې ښايي تعلق ونه نيسي بانک د وجوه اخستلو په قبال کې د سپارل شوي سند په رسېد لوکې د پېرودونکې په اختيارکې يې ورکوي.

ثابته سپارنه له روانې سپارنې سره په مقايسه کې او له بانک څخه پس انداز په مراتبو پور مصرفوی. اما متقابلاً ثابتې سپارنې له دې امتياز څخه برخورداره وي چې بانک کولای شي ټول ثابت سپارلی مبلغ د قانوني ذ خېرې له کسر کېدو څخه وروسته تجارانو اود پور د سرچينو ښتنانوته ورکړي يا پانګې اچونې ته اقدام وکړي. تجارتي بانک د روانو سپارنو په هکله نشې کولای ورته اقدام وکړي لکن تجارتي بانک د جاري سپارنو په هکله ورته اقدام کولای شي، او بايد د نغدو له وجوهو څخه همېشه د بانک په کتله کې د ځواب ورکونې لپاره د سپارښتونو د ښتنانو په در خواست سره قاعدتاً روان ديدار بايد وي٠ د بانک او پيرودونکې په منځ کې اړيکې حياتي دي.

دپام وړ د حساب پرانيستنې له وخته د قرارداد انعقاد او موافقت نامه پيليږي.

د روانو حسابونو او اماناتو د زياتېدلو طريقې او لارې چارې

هر بانک په دې لټه کې دی چې داسې لارې چارې وپلټي ترڅو وکولای شي ډېر امانتونه بانک ته جمع کړي اوډېر حسابونه له دې لارې څخه پرانيزي.

په دې اړه بانکونه د بانکي څانګو په توسعې سره په ټولو هغو نقاطوکې چې بانکي کار د ضرورت احساس پکې وی په هغه ځای کې د خپلو بانکي فعاليتونو د توسعي اقدام وکړي٠ له پامه بايد ونه غورځوله شي چې په دې اړه هم د مناسب حالت په نظر کې نيولو

ډېـر عمده او اســاسي دي او موضــوع بايد جداً په نظرکې ولرو۰ د بانک توســعه د بانکي څانګو له لارې هغه هــم د سياســت په چوکاټ کې نشې کولای مطلوب فعاليت د بانکونو لپــاره چــې د مطلوب مفاد د ايجــاد ضامن دی منځ ته راوړي. او پــه ډېرو مواردوکې حتّی ممکن تاواني او زيانمن شي.

د بانکي نمايند ګيو لوړ لګښــت پرته له ســنجش او ارزونې څخه او هغه هــم تر سخت رقابت لاندي زيانمن دی، چې بايد په تد بير سره يې مخه ونيولی شي.

ولــې په هر صورت که ســم بانکي مديريت په د قيــق ډول سره کاروکړي، او ټولې پلان شــوي چارې تنظيم کړای شي کېدای شي نو يوه ښه طريقه وګڼل شي، که څوک له دې طريقې څخه په ښه اوغوره ډول استفاده وکړي نو پخپل بانک کې به يې موفق مديريت پلی کړی وي.

د افرادو هڅونه د بانکي حســابونو په پرانســتلو کې او د افرادو د پيســو د راټولولو طريقــه له دوی څخه بانکــي څانګو ته جايزې او دهغوی د اجــرا لارې چارې کولای شي د حساباتو او اماناتو په زيا تېدلوکې بانکي لارې چارې خورا مؤثرې ګڼل کيـږي اوترکومه ځايه چې ليدل کيـږي ښه پايله يې ورکړې ده.

تــنـزيل: تنزيل د بېلا بېلو نظرياتوله مخې کېدای شي مختلف تعريفونه ولري.

- هغه مبلغ چې له يوه قرض يايوه برات څخه د هغې د بيړنۍ ورکړې په نسبت وضع کيـږي.
- د وجهي قيمت اود بازارد قيمت ترمنځ تفاوت په هغه صورت کې چې وجهي قيمت يې څه لوړوي د تنزيل په نامه ياديږي.

د تنزيل په عمليه کې عموماً د حال ارزښت سنجش ته پريږدي اوپه حقيـقت کې د پولي ارزښــتونو افاده کول مصارف عوايد يا هــم د مصارفو او عوايد و ترمنځ تفاوت چې د زمانې له مختلفـو نقاطو څخه واقع کيـږي.

د تــنـزيل عمليه: لکه څرنګه چې د تنزيل په اړه وويل شــول چې تنزيل په حقيقت کې د پولي ارزښتونو افاده کول مصارف اوعوايد اويا هــم د هغو مصارفو اوعوايدو ترمنځ تفاوت چې په بيلابيلو وختونوکې پېښيږي۰ بانکونه د عملي په تنزيل کې په ډېره هوښـيارۍ سره بايــد خپــل کارونه تنظيم کړي څکه چې دغه عمليات په هغه صورت کې چې په جدّي توجه سره عملي نشي امکان لري چې يوازې يو بانک په بېلارۍ نه بلکه ټول سيستم ښايي فلج کړي.

د تنظيم عمليه بايد له يوې تجارتي او راکړې ورکړې له معاملې څخه را پورته شوي وي.
دا پــه دې مانا ده چې د تنزيل عمليه څرنګه چې داخيســتنې دقدرت ايجادوونکې او ياهم زيا توونکې ده.

مکرر یا مجدد تنزیل: د تجارتي اسـنا دو تنزیل چې مخکې تـشریح شـو. دغه اصطلاح معمـولاً د تجارتي بانکونو په اړه چې په مرکزي بانک کې ذخیره لري، اوخپل اسـناد د خپلو پېرودونکو د غوښـتنو د پوره کولولپاره په مرکزي بانک کې تـنـزیلوي استعمالیـږي۰ مرکزي بانک له پولي او بانکي سیاستونو سره سم د پولي حالاتو په نظرکې نیولو سره د تنزیل عملیې په اجرا او یاعـدم اجرا باندي لاس پوري کوي.

که چیري مرکزي بانک دې پایلي ته رسـېدلی وي چې په ملّي اقتصاد کې د انفلا سـیون حالت د غوړېدلو په زیاتولو سره یوځه ممانعت جوړه وي ، او په حقیقت کې په هیـواد کې د پولې وړاندي کېـدلو د زیاتوالې مانع گرځي.

د تبادلې د نرخ تـنـزیل ، د ارزښـت تـنـزیل: څرنگه چې د یو پولي واحد په اړه تنزیل استعمالیـږي.

د فلزي محتویاتو له لـړوالې څخه موخه یو پول ده چې د قانون په واسطه تعیـنـیـږي. همداراز د پیسو د ارزښت ور کونه یوه ملت لره د بل ملت د پیـسو په مقابل کې د ارزښت تنزیل ویل کیـږي.

دغه ډول ارزښـــتونه یـا د تبادلې نرخ عموماً په اخـتیاري اوخوښـې سره قطع نظر له واقعي ارزښـتونو څخه چې وجود ولري تعیـنـیـږي او همداراز امکان لري له خپلې خوښې سره سم تغییر ورته ورکړل شي.

دیا دونې وړده چې داسـې موضوعات لکه تنزیل، تجارتي تنزیل، د گټې تنزیل، د اضافي گټې تنزیل، د نغدو تنزیل او داسـې نورې بېلگې یـې هـم وجود لري چې د درس په لړکې به ښایي ورته اشاره وشي.

بانکي اوږد مهاله عملیات

په دې ډول عملیاتو کې بانک معمولاً په لاندي ډول عملیاتو پیل کوي:

۱- بانکې اچونې ته د اعتباراتو ورکونه.

۲- مـالي عملیـات د مالي مؤسسـاتو دایجاد په ډول اوپه اقتصادي مؤسسـاتو کې د برخې اچونې شرکتونه.

د بانکـي اعتباراتو ورکړه چې په بانکونو کې له خورا څرگندو ویناوو څخه یوه وینادہ۰ کولای شي په سم مدیریت اوسالمې حسابې سره د بانک لپاره خورا ستره گټه راوړي.

اوږد مهاله اعتبارات

دغــه اعتبــارات په حقیقــت کې د اعتبــار چارې دي. ویــل کیـږي چې وخــت یې له پـینځوکلونو څخه زیات وخت په برکې نیولی اوتر دوولسوکلونو پوري وي.

دغه اعتبارات هغه ساحات ترخپل پوښښ لاندې راولي چې د شتمنیو د ایجاد ځانګړتیا په صنعت کې بنسټیز ساختمانونه په زراعت کې او په مجموع کې بنسټیزې پروژې باید ولري.

د تولیدي ســاختمانونو ایجاد، صنعتي ماشــین آلات، بنســټیز او مواصلاتي ساختمانونه، مصنوعــي ځنګلونــه، د ژوروڅاګانوکیندنه، رهني اعتبارات چې د کــور پېرودنه اویا هــم د کورجوړونــه په پام کی ده او تولیدي سیســتم تــه تغییرورکــول د دې ډول اعتبارپه برکې نیوونکی دی.

د دې اعتباراتــو وخــت په ځینو وختونوکې کیدای شي ترپنځه ویشــتو کلونو پورې هــم اوږد شي. دغه چاره زیاتره د ځنګلونو په ساحه کې صدق کوي.

د پس انداز ډولونه: په عام ډول پس انداز په دوه ډوله دی:

۱- **ارادي پس انداز:** هغه پس اندازچې قصداً اویا له پلان سره سم د مختلفو دلایلو په خاطر دافرادو په واسطه صورت نیسي خود اقتصادي مؤسساتو په واسطه د اقتصادي فعالیتونو د پراختیا په موخه اود هغوی دکسب او کار په موخه عملي کیـږي.

۲- **اجباري پس انداز:** دغه پس انداز هغه مهال رامنځته کیږي چې مثلاً حکومت د مالیاتو په زیاتوالې سره د افرا دو دلګښت اندازه اوخصوصي پانګې لره کمښت ورکوي.

په پورتنې بحث کې د پانګې اچونې له لید ځای څخه پس اندار په لاندې ډول دســته بندي کیـږي.

د ذخیرې پس انداز: د ذخیرې له پس انداز څخه مقصد، عبارت له هغو مبالغو څخه دي چې د لګښــت له مسیر څخه بهرشوي ولې د دې امکان شته چې دویم ځلې د پېـرودونګې دغوښتنې وړ وګرځي.

بانکي زېرمې معمولاً په دوو برخو وېشلای شو:

۱- قانوني زېرمې

2 - اختیاري زېرمې

قانــوني زېرمې: هغو ذخایــرو ته ویل کیـږي چې بانکونه د قانون په حکم مکلفیت لري ترڅو د خلکو له امانتونو څخه یوه برخه په مرکزي بانک کې په امانت ډول کیـږدي ترڅو د بانکي ستونزې د ایجاد په صورت کې په امانت ورکړل شي او دبانک پېـرودونکې له خطرسره مخ نشي.

اما د زېرمو اندازه د هر هیواد د بانکي قانون له اصولوسره سم توپیرلري.

دغه زېرمې دپولي سیاســت د وســیلې په حیث د مرکزي بانک په لاس د پولي تعادل په ایجاد کې د پولي ارزښت په موخه مؤثررول لري.

د دغو زېرمو په کمېدو اوزیا تېدو سره کېدای شي په بازارکې د پیســو د وړاندي کېدلو مقدار ته بدلون ورکړي.

اختیــاري زېـرمې: اختیاري زېرمې له هغو زېرمو څخه بحث کوي چې دعادي او تجارتي بانکونو په اختیار کې وي، او بانکونه کولای شي له بانکي تحلیل سره سم د بانک د معاملاتو له مجموع څخه دي په جوړویدو یې لاس پوري کړي.

او پــه دې صــورت کې بانک باید پــوه شي چې په یوه ورځ کې بانــک ته په څه تعداد پېـرودونکــې مراجعــه کوي، او احتمالاً په کــوم مقدار به ځینی واخــلي، اوپه مقابل کې د پېـرودونکو له لورې په کومه اندازه پـیسې د بانک کسو ته راځي.

مرکــزي بانکونه په بیړنیو حالاتو کې کولای شي له دې زېـرمو څخه په اســتفادې سره د پولي حالتونو په تغیر ورکولو کې د تغیر راوستلو له لارې د پولي سیاستونو په عرصه کې خپل ځان تطبیق کړي.

د دویم څپرکي لنډیز

په دې څپرکي کې ډېر مهم او ګرم موضوعات چې په دولتي، تجارتي، اوخصوصي بانکونو کې استفاده ورڅخه کیږي تهیه شوي دي اودغه موضوعات عبارت دي له د پیسو له تجارت، بانکي او کریډټي عملیات، د مودې له نګاه څخه کریډت، د هغه داستعمال له دید ګاه څخه کریدت، د کریډتونو لیټرآف، د هغو ډولونه اود هغوی داستعمال موارد، جاري حسابات، د پس انداز حسابات، د معیادي اومفادي اماناتو حسابات،د پرانیستنې اواستفادې لارې، تنزیل، د تنزیل عملیه، مکررتنزیل، د تبادلې نرخ، اوږد مهاله اعتبارات،ارادي پس انداز، اجباري پس انداز، د پس اندار زېرمې، بانکي زېرمې لکه قانوني او اجباري زېرمې ځای شوي دي ، د لاندي موضوعاتو د هراړخیزې دقیقې مطالعې په صورت کې د حسابدارۍ او ادارې د انستیوت فارغان به ښایي د خپل کار په جریان کې له ستونزو سره مخ نشي.

د دویم څپرکی پوښتنې

۱- د پیسو د تجارت په اړه معلومات ورکړئ ؟
۲- د جاري حسابونوله نظره کرید تونه کوم کوم دي نومونه یې واخلئ ؟
۳- لومبارد کرید تونه په څو ډولونودي نومونه یې واخلئ ؟
٤- د بانکي عملیاتو په ډل بندۍ کولو سره یې نومونه واخلئ ؟
۵- د معیادي امانتونو توپیـر له پس انداز سره څه شي دی تشریح یې کړئ ؟
٦- د پس انداز حساب په اړه معلومات ورکړئ ؟
۷- لیټرآف کرید ت په څو ډولونو دي نومونه یې واخلئ ؟
۸- تنزیل تعریف کړئ ؟
۹- د پس انداز د ډولونو نومونه واخلئ ؟
۱۰- د بانک له نظره د ذخایرو د ډولونو نومونه واخلئ ؟

درېيم څپرکی

د قېمتي پاڼو خپرول

ټولیزه موخه:

د قیمتي پاڼو خپرول او د استفادې طریقه یې.

د زدکړې موخې: د دې څپرکې په پای کې به محصلین وکولای شي لاندي موضوعات توضیح کړي:

- د مقاطعې عمل
- د حق العمل عمل
- د قیمتي پاڼو په معاملاتو کې د کمېشن اخستنې عمل
- د اړتیا او ضرورت درجه
- د بانکي سیستم موجودیت
- د سند یکای د فرهنګ موجودیت

قېمتي پاڼې

د بانکونــو له لورې پر قیمتې اوراقو معاملې د بانکي کړنو په اوږدوکې د مهمو عملیاتو لــه جملې څخه ګڼل کیـږی، چې کله د بانک لپاره ډېـره ګټوره او کله هـم ډېره خطرنا که بانکــي عملیه ده. دغه عملیات چې د بانکي معاملاتو د حتمي حرکاتو له جملې څخه ګڼل کیــږي ، له هغې جملې څخــه بانکي عملیات دي چې د خپلې پانګــې اچونې عملیاتو په چوکاټ کې په هغه لاس وهي.

د بانکي معاملې د لورې ورقې او اســناد په دې عملیا توکې کېدای شي خصوصي، دولتي او یاهم عامه قیمتي ورقې وي.

بانکونه په دې هکله په یوازې اویا هم د اتحاد یې په توګه د قیمتي پاڼو په خپرولو سره څرګند یـږي او په معاملې پیل کوي.

د بانکونــو د اتحاد يې اصطلاح د قيمتي اوراقو د انتشــار لپاره د اقتصاد په ترمينولوژي کې د قيمتي اوراقو دانتشار په سند يګايي سره شهرت لري.

د قيمتــي اوراقو پلورلو طرز کېدای شي د يوه بانک يا د بانکونو له يوې اتحاد يې څخه چې په دې هکله علاقه مندي لري صورت ونيسي.

اوس راشــئ وويـنــو، چې دغه بانکي عمل په څــه ډول عملي بڼه ځان ته غوره کوي٠ بانک په دې هکله يواځې دوه عمله ترسره کوي:

- د مقاطعې عمل
- د حق العمل عمل

۱- د مقاطعې عمل پر قيمتي اوراقو باندې د تصاحب په موخه په کارېږي.
۲- په دې بانکي عمل کې ټولې عرضه شوي قيمتي ورقې په يو ځلي سره پېرودل کيـږي، او د هغې له انتشار کوونکې مؤسسې سره اړيکې قطع کوي.

د دی عمل دليل دادی چې په اوســمهال کې په معينه بيه دقيمتی پاڼو اخيســتل او په لوړه بيه يې پلورل کيدای شی د بانک لپاره يوه ګټوره معامله رامنځته کړي.

په دې عمل کې بانک غواړي چې:

- له انتشار ورکوونکې مؤسسې څخه د قيمتي اوراقو ملکيت بايد بانک ته انتقال وموي٠
- بانک کيدای شي قيمتي ورقې په يو مناســب قېمت او يا هم له درج شــوي قېمت څخه په کم يعنې له هغه خپل رسمي قېمت څخه يې په کمه بيه وپېـري (واخلي) او وروسته يې بيا په لوړه بيه وپلوري.
- بانکونه غواړي کنټرولي لاړې منځ ته راوړي او يا يې تـقـويه کړي.
- بانک ښايي يوه عادي بانکي معامله ترسره کړي.

د قيمتي ورقو د معاملاتو د کمېشــن اخيســتنې عمل د بانکي معاملاتو له جملې څخه يــوه معاملــه ده، چې هر عادي بانکـدار هـم ورسره اشــنايي لري. بانک په يو ټاکلی وخت کې د قيمتي اوراقو پلورل ديوه کمېشــن په مقابل کې وړاندې شــوي پاڼې پلوري او پلورل يې تضميـنوي. په دې ډول قيمتي ورقې د څښـــتن په ملکيت کې پا تيـږي او بانک يوازې د ورقو په پلورلو کې له هغو قراردادونو سره سم چې له کمپنۍ سره يې لري اقدام کوي.

د قيمتي پاڼو نشرېدل: د دولتي او خصوصي شرکتونو او مؤســسـوله لورې د قيمتي پاڼو نشرېدل له مـطمئـنو سرچيـنو څخه د يوې سرچينې په حيث لاس موندنه يوه داسې پانګه ده چې مؤسســې تــل په دوامداره ډول هغه تــه اړتيا لري. دغې پانګې ته دلاس رســۍ د کړنلارې ډول کولای شي په لاند نيـو عواملو پورې نه شليدونکې اړيـکې ولري.

د بورس موجودیت: په هغه صورت کې چې په هـیـواد کې بورس یا مالي بازار شـــتـون ونلري بلکه له بلې لارې باید مطالعه شي.

- د اړتیا او ضرورت درجه
- فوریت یا عدم فوریت
- د بانکي سیستم موجودیت
- د سندیکائی فرهنګ موجودیت
- د قیمتي پاڼو له څرنګوالې څخه د خلکو خبرول

د قیمتــي پاڼو د پلورنې پربنســټ بانکونه د مؤسســاتو د غوښـــتـنـو له موندنې څخه وروسته په لاندو اقداماتو لاس پورې کوي.

- بانکي حرکات د دفـترله ګذارش سره سم تحقیق یا څېړنه ده.
- تبلیغ یا ډ پرمصارف نه رامنځته کیږي.
- د اخیســتنې ټکې چې پیرودونکي د دغه ډول اوراقو په وسـیله د بانک له لوري په ډ پـراحتیاط سره خبریـږي.
- پدې هکله ځانګړې برنامې ترتـیـبـیـږې.
- د اوراقود نه پلورنې په صورت کې یې ادا کول د بانک له لورې صورت مومې.
- بانـک غواړي ترڅو قیمتي ورقــې د مالي بازار له لورې و پلوري په دې صورت کې بانک بایـــد پــوه شي چې په هیـواد کې مـــالي بازار په کوم حد کې قرار لـــري او بانک څرنګه کولای شي له دې طریقې څخه ښـــه اغیـزناکه اســـتـفاده وکړي دغه حرکتونه عموماً په هغــو هیــوا دونو کې د پام وړدي چې په هغو هیــوادونوکې مالي بازار موجود وي او په مالي بازار کې د معاملې فرهنګ هــم موجود وي. که چیـرې د غسي اجرا موجو ده نه وي مـــالي بـــازار لوړترینه بانکي ګټه د بانک لپاره د بانکي عملیاتو له لارې ایجاد وي. په دې حالت کې بانک قیمتي ورقې بورس ته په وړلو سره د غوښـتونکو لپاره وړاندي کوي. د اړونـده مؤسســې و ضعیت ته په پام سره کېـدای شي ورقې تعیـن شي، خو بانک د بیې د لوړولو د ساتنې په موخه کولای شي د بازار په میـتـودونو لاس پورې کړي٠
- په لومړۍ مرحله کې له دې اسنادو څخه کمه پیمانه بازارته وړاندی کیږي.
- د اســنادو لوړترین اوکم تریـن حد د تحقیـق د فـتـر په وړانـدیـز سره او د بانک د مد یـریت په منظورې سره تعـنیـږي.
- د دې حرکت مصنوعي حرکت او ایجاد ډیـر پیـرو دونکې تشویـقـوي. اوبلآخره د بیې د حد ســاتلو په موخه مصنوعي غوښـــتـنـې د یوې وسیلې په حیث د بانک تر پایه پورې له خپـله ځانه سره ساتي.

د درېيــم څپرکي لنډيز

د يادولو وړ ده چې په دې څپرکي کې يوازې دوه ډ وله حيا تي کړنې چې د بورس يا مالي بازار اړوند يړي تهيـه شوي دي اوعبـارت دي له:

پـه مالي بازار اويا بورس کې د قيمتی پاڼوخپـرول په لومړۍ برخه کې داسي موضوعات لکـه د مقاطعــې عمل، د حق العمل عمل،د قيمتي پاڼــو ملکيت، د قيمتي پاڼو کنـټرول ، د قيمتي پاڼو په معاملاتو کې د کمېشن اخستنې عمل د بانکي معاملاتو له جملې څخه ګڼل شوي دي۰ په دويـمه برخه کې داسي موضوعات لکه د فوريت د ضرورت او احتياج درجه د منظم بانکي سيســتم موجوديت اود ســنــد يکائ د فرهنګ موجوديت درج شــوي دي، او مونــږ د قيمتي پاڼو د پـېـرنې او پلورنــې له فرهنـګ او هـم د دې پاڼو د پلورنې له مار کيټـونو سره اشنا کوي.

د درېيــم څپرکي پوښــتنــې:

١- قيمتي پاڼې تعريف کړئ ؟

٢- د قيمتي پاڼو نشرڅرنګه صورت مومي ؟

٣- بورس څه شی دی ؟

٤- مالي بازار کوم بازار ته ويل کيږي؟

٥- د مقاطعې عمل تعريف کړئ ؟

٦- د حق العمل عمل تعريف کړئ ؟

٧- د قيمتي پاڼوکمېشن اخـسـتـنـې د عمل په هکله معلومات ورکړئ ؟

٨- آيا په افغانستان کې د قيمتي پاڼو مارکېـټ شــتــون لــري ؟

د سوداګريز بانک اعتبار او تګلاره

ټوليزه موخه:
د سوداګريز بانک اعتبار او تګلاره.

د زدکړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلين بايد لاندې موضوعات توضيح کړای شي:
- د ينګي نقد اصل
- د منفعت اصل
- د امنيت اصل

د سوداګريز بانک اعتبار او تګلاره

په هرهيواد کې د هر سود اګريز بانک موخه د زياتې ګټې لاسته راوړل وی. نو پردې اساس بانکدار بايد دې پوښتنې ته ځواب ووايي، چې څرنګه د بانک پيسې يعنې مالي سرچينې د شتمنۍ يا لګښتونو په مختلفو اقلامو پورې ځانګړې کړي ترڅو زياته ګټه لاسته راشي.

دغه د بانکداري عمده ستونزه ده، لکه څرنګه چې مو وليدل پورونه د بانک سرچينې تشکيلوي اود هغوی د جذب لپاره د لګښتونو متحمل کيږي.

بانک د مالي سرچينو د لګښتونو په کښته راوستلوکې خصوصاً په اختياري او ارادي امانتونوکې عمل نه کوي ځکه چې بانک د حريفانو په مقابل کې وي. د پانګې او پيسو بازار يورقابتي بازار دی، اود هر تجارتي بانک په ضمن کې د بازار له اجراوو څخه يوجز تشکيلوي٠سربېره پردې د بانکې منا بعو د جذب حد علاوه د رقبا وو د رقابت د خلګو

شـتمني اود هغوی اعتبار اود خلگو اشـنايي په بانکي عملياتو پورې تعينوي، په بل عبارت د بانکي   امانا تو وده يو حد لري ۰داسي عوامل لکه د پيسو اماده کولو مصارف د شتمن بانک لپاره د اعتماد د ځای اقتصادي شرايط اود خلگو اشنايي د امانتونو رسول محدودوي۰ پردې اسـاس د تجارتي بانک مسسـؤلين خپلې مالي سرچينـې ټاکلې شـوي گڼي. او په دې وسيـله خپله توجه د هغو مصارفو ادارې ته چې هغه د شتمنۍ ستنې دي اړوي.

په بل عبارت د سـوداگريز بانک مديريت د بانک د پيسـو پـه تخصص کې د مختلفـو ارقامو ترمنځ د مانور لگښت قدرت لري په هـمدې دليل په هرسوداگريز بانک کې د بانک د مديريت وړتيا او کاروايي کولای شي په يو ډول نه يو ډول د بانک د پيسو سنجش وکړي.

له پورتنۍ شرحې څخه دا راوزي چې هر سوداگريز بانک بايد يوه عاقلانه تگلاره، اعتبار او پانگونه پيـل اوهـم يې اجرا کړي۰ دغه سـوداگريز بانک بايد يو داسـې کيفيت و ټا کي چې د بانک د نهايي هدف په تأمينولو سره د امانت ايـښودونکو د امانت اصل و ساتي. په هرحال بانک د منا بعو په تخصص يعنې د مختلفو اعـتبارونو او پانگونو په ټا کنه کې بايد لاندي دری اساسي اصله هـمېش په پام کې ولري:

۱- د تازه نقد اصل

۲- د منفعت اصل

۳- امنيت اصل

۱- د تازه نقد اصل: له دې اصل سره سم بانکـداري بايد د مالي سرچينو توزيع ته د هغوی پـه مصارفو د مختـلـفـو اشـکالو ترمنـځ ځانگړې پاملرنه ولري۰ ځکـه هره لحظه چې وغواړي کولای شي په ډېـرې تيـزۍ سره د شتـمنيـو بېلابېل ډولونه په نغدي ډول تبديل کړي، ترڅو د بانک د ټولو طلب کارانو او امانت ايـښـودونکو ته ځواب وي.

د بانک د ځينو طلب کارانو او د امانت ايښودونکو د غوښتونکو په رضايت کی د بانک د مديرانو وړتيا او قابليت د دی اصل مراعاتول دي.

لکه څرنگه چې يې مخکی يادونه وشوه، امانات د بانک د پور ونو ستره برخه تشکيـلوي. اوله اماناتو څخه هغه مهمه برخه په جاري ډول وي هره لحظه يې چې امانت ايـښودونکی وغواړي له بانک څخه يې ايستليی شي.

ترهغې پورى چې بانک وغواړی نقدي وجه د غوښـــتنې په مهال د امانت ايـښـودونکو په واک کې ورکړي. چې د بانک لپاره په دې برخه کې بې وسي ډېر خطر ناکه ده، ځکه بانک

د تعطیل او انحلال لور ته بیایي.

سـمه ده چې هره ورځ په داسـې حال کې چې یو تعداد خلک د چک په ایسـتلو سره خپله سپارلې وجه له بانک څخه و باسي٠ بله ډله خلک بیا خپل حساب کرید ت کوي.

اود بانک د دبت کولو او کریدت کولو له لاري یو او بل تر خپل پوښښ لاندی راولي. امّا لازمه ده چې تجارتي بانک ارومرو د نغدي وجهـې مبلغ د بانک په کسه کې وساتي ترڅو د پېرودونکود ورکړې چک له کومې ستونزې سره مخ نشي.

د نظر دځښـتـنـانو یـوه برخه د بانکدارۍ په چارو کې پـه دې با وري دي چې تازه نغـدې د بانک له شـتمنیـو څخه هغې ځانګې لره شـامـلیـږي چې په مرکزي بانک کې د تـنزیل وړ وي.

پـه مقابـل کې یوه بله ډ له خلـک په دې باوري دي چې تازه پور د بانک له شـتمنیو څخه هغه ځانګه تـشـکیلوي چې فوراً په اسـانۍ او پرته د زیان له تحمل څخه په نغـدي وجهــې د تبـدیـل وړدي٠ دا چې د کیفیـت تر کیب د تازه پور اصل ته په توجه سره بایـد په څه ډول وي د بانکي جوړښـت، د ټولنـې د اقتصاد په ماهیت، د اقتصاد پولي والی اویـا غیــر پولی والـی، له بانکونو څخه د خلکو د تلقي طرز اوعادات، د بانکدارۍ فرهـنګ، د معاملاتوحجم، د پیسو بازار پانګه اوداسې نور لري.

۲- د منفعت اصل: په بانکداري کې دویـم اسـاسي اصل د منفعت اصل دی چې بانکـدار همېشه ورته توجه لري.

څنګه چې د تجارتي بانک موخه د ګټې دهغې اکثـره حدلاس ته راوړل دي.

نوځکه خو بانکـدار بایـد په یوداسې ډول د بانک کیفیت وساتي چې درآمد او پـورونه له مختلفو اقلامو او پانګې اچونې څخه چې د بانک د شـتمنیـو هغه ستره بـرخه تـشکیـلوي ترلاسـه کیـږي چې وشـې کولای د بانک د لګښـتونو د پوښـښ په ضمن کې یوه ګټه او منفعت هـم د برخه لرونکو نصیب وګرځي.

اوالبتـه بانکــدار نبایـد د زیاتی ګټې د لاس ته راوړلو لپــاره د بانک د سرچیـنو هغې سـترې برخـې لره د څو اقلامــو پخاطرصرف کړي. ځکـه چې دغه اقلام قاعدتًـا خورا نغـد کېدونکې اقلام دي لکه اوږد مهاله قیمتي اوراق.

د دې مـورد عکس هم صادق دی یعنې د دې اقلامو د شـتمنیو نقد کېدل چې هماغه نغـدي موجوده وجه د بانک په کېسه کې ده چې اصلاً د بانک لپاره در آمد نلري.

ځکه خو نهایي دوه حده ټا کلې شـوي د شـتمـنیو هغه اقلام چې خورا ګټور دي د نغد

کېدلو ډېر لږ خاصیت اود نغد کېدلو وړتیا نلري.

طبیعي ده چې د دوو نهایي حدونو ترمنځ د پانګې اچونې مختلفې لارې وجود لري٠ په بل عبارت منفعت اود تازه نقد اصل یو بل لره په مختلفو اړخونو کې را کش کاږي. بانکدار باید د دغو دوو اصلونو ترمنځ لازم تعادل را منځته کړی.

په خلص ډول بانکدار نشي کولای د زیاتی ګټې د لاس ته راوړلو لپاره چې یوانکار منونکی اصل دی د تازه نقد اصل قرباني کړي.

چې د داسي عمل مرتکب شي یوه سمه اود یوې عاقلانه پانګې اچونې تکلاره یې نده ترسره کړي٠ ځکه په داسي حال کې چې د شتمنیود اقلامو ماهیت قطعي دی٠ د پورونو د اقلامو قطعیت اوثبات په حتمي توګه سره مسلم نه دی٠ د بانکدارۍ د موفقیت راز دادی چې بانکدار باید د دوو اصلونو ترمنځ چې هغه منفعت او تازه نقد دی تعادل وساتي٠ یعنې په عین حال کې بانکدار باید وشي کولای د امانت ایښودونکو او ټولو طلب کارانو اړتیا په نغدي ډول تأمین کړي او د برخه والو لپاره هم یوه ښه ګټه ترلاسه کړي.

د امنیت اصل

دریېم اصل چې بانکدار باید په یوه وخت کې د دوو نورو اصلونوتر څنګ ورته توجه وکړي هغه د امنیت اصل دی٠ دغه اصل بانکدار ته خصوصًا د تصمیم په نیولو کې د پور ورکولو لپاره او د دې خبردارۍ اعتبار ورکوي چې نه یوازې د پور ورکړه د مشخصې موضوع لپاره زیاته ګټه ورکوي بلکې د پور ورکړې ته اقدام وکړي.

د قرضې په ورکړه او پانګه اچونه کې د امنیت اصل باید مراعات شي.

په حقیقت کې د امنیت اصل د پور دغوره او اصل ګرځېدلو موضوع ده، په بل عبارت بانکدار نه باید د هغې زیاتې ګټې د لاسته راوړلو لپاره له خطره ډکو عملیاتواوشیانوته لاس ور وړي، چې کیدای شی د منابعو اصل راوړل شی او د بانک طلب کاران په خطر کې واچوي.

په خلص ډول بانکدار د تصمیم د نیولو په مهال د پانګې اچونې لپاره یعنې د مالي منابعو معرفي باید په یو ځایي توګه سره پورته درې یا د شوي اصلونه مراعات کړي.

د سوداګریز بانک رول د پیسو د حجم په تغیراتو کې: په عمومی ډول یو سوداګریز بانک په لاندی طریقو سره کولای شي خپلو مالي منابعوته زیاتوالی ورکړي.

۱- استقراض
۲- د نویو برخه لرونکو ترمنځ د ګټې عدم توزیع
۳- د نویو برخو په خپریدو سره د پانګې زیاتوالی
٤- په سر ته رسیدلو کې د ګټې له اصله د مهمو مطالبو تر لاسه کول
٥- د مرکزي بانک په انډ د سوداګریزو اسنادو د وجوه تنزیل
٦- د قیمتي پاڼو پلورنه

څرنګه چې لیدل کیږي تردې ځایه بانک په دوو طریقو کولای شي خپلو مالي منا بعوته زیا توالی ورکړي. یو د پور ونو د ستنو اقلام او دویم د اقلامو په بدلون سره کوم چې د شتمنیو په ستنو کې درج دي لکه د بانک د مطالباتو اصول اعم له اصلي ګټې څخه په سر رسید کې.

په وروستۍ توګه څرګنده ده، چې یواځې د بانک کیفیت بدلون مومي.

د تجارتي بانکونود پیسو پیدا کوونکي: څرنګه چې پوهیږو دخلکو په لاس کې د بانکنوټونو یا سکو څرخیدل د پیسو حجم (c) د اشخاصو د جاري امانتونو حسابونه چې د چک په واسطه د نقل او انتقال وړ وي یعنې

M = C + D د پیسو حجم په څرخیدو کی راښیې.

سربیره پر دې هغه بدلونونه چې سکې اود خلګو په لاس د بانکنوټونو په میزان کې اویا هم په سوداګریزو بانکونو کې د جاري امانتونو حجم را منځته کوي. د پیسو حجم په ګردش کې هم ښایي بدلون وومومي.

M = C + D په دې ځای کې ممکن ښکاره شي چې په تجاري بانک کې د اولیه جاري حساب د ایجاد له لارې څرنګه دغه بانک له دغو اماناتو څخه په استفا دې سره د اعتباراتو د حجم د خپرېد و باعث او په نها یت کې د پیسو د حجم زیا توالی په ګردش کیږي. د دې موضوع په روښا نولوسره دا فرضوو چې د مرکزي بانک په ټولنه کې د پیسو د اندازې د بسط په موخه د دولتي پور د اوراقو د ځانګې په اخستنې د اشخا صو په اند اقدام کوي. له کومه ځایه چې د نغدو پیسو ساتنه د بانکونو لپاره هیڅ ډول لاسته راوړنه نلري او بانک د پور ورکړې په سیو ري کې او د ربعې په موند نه کې خپل لاسته راوړنه یا ګټه کوی. دې ته په پام سره بانکونو ته په تجربه سره ثابته شوي ده چې هیڅ کله به ټول امانت ایښودونکی د خپلو امانتونو د وجوهو د موندنې لپاره بانکونو ته په یوه وخت ښایي مراجعه ونکړي. نوځکه خو دغه موضوع بانک په دې قادروي چې د امانا تو له وجوه څخه فیصدي د اضافي وجوه په ډول (نقد) زیرمې وساتي او پاتې امانات د اقتصادي لامل په اختیارکې د پور په ډول ورکړي او د خپل ځان لپاره ګټه وکړي.

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

د څلورم څپرکي په اوږدو کي د سوداګريز بانک تګلاره ياده شوي، چې د هر تجارتي بانک موخه په هر هيواد کي د زياتی ګټې لاسته راوړل دي٠ د زياتې ګټې د لاسته راوړلو په خا طر بايد لاندي موضوعات په نظرکې ونيولی شي.

- د تازه نقد اصل
- منفعت اصل
- د امنيت اصل

د سوداګريزبانک رول د پيسو د حجم په تغيراتو کي چې د استقراض، د پانګې زياتونه، د مطالباتو اصول، د وجوه تنزيل، د قيمتي اوراقو پلورنه او داسې نورو مسايلو په برکې نيوونکی دی. همداراز د خلګو په لاس کې ټول بانک نوټونه او په تجارتي بانکونو کې د اشخاصو جاري امانتونه بايد له پامه ونه غورځول شي.

د څلورم څپرکي پوښتنې:

١- تګلاره څه ته وايې، تعريف يې کړئ ؟
٢- د زياتی ګټې د ترلاسه کولو لپاره د بانکدارۍ کوم اصول بايد مراعات شي؟
٣- د تازه نقد د اصل په اړه معلومات ورکړئ ؟
٤- د منفعت اصل په لنډ ډول تشريح کړئ ؟
٥- د تازه نقد، ، د منفعت او امنيت اصلونو ترمنځ اړيکې څه شی دي؟
٦- استقراض څه شی دی تشريح يې کړئ؟
٧- د خلګو په نزد د بانکنوټونو مقدار په کوم تورې ياحرف ښو دلای شو؟
٨- د بانک په نزد د اشخاصو جاري امانات په کوم تورې ښو دلای شو؟
٩- په ګردش کې د پيسو د حجم فورمول وليکئ؟

پـنځم څپرکی

د بانک د مدیریت اصول

ښوليزه موخه:
په بانکونو کې د مديريت له اصولي ماهيت سره پيژندګلوي او د ميـتـود تحليـل اوهـم بانکي کړنې.

د زدکړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلين بايد لاندي موضوعات توضـيح کړای شي:
- د فعالـيـت په پـروسه کې د زېـرمو رول
- د بانک د اړتيـا وړ پانګه
- د رسک اعتباري مديـريت
- نظارت اوبررسي
- د پور په ورکړه کې د تخصص درلودل
- پر فعاليت باندې نظارت

د بانک د مديريت اصول

دا چې بانک څرنګه د مديريت د اعمالو د پورونو دشــتمنيـو پراقلامو ممکنه خورا لوړ سود لاس ته راوړي د بانک مديربايد لاندي څلورو موضوع ګانوته پام وکړي.

لومړی: هغه بايد مطمـئـن شي چې بانک د کافي نغدو پيـســو درلودونکی دی او کولای شي د اخيــســتنې د درخواســت په مهال له حســاب څخه د حساب څښــتـنانو ته ځواب ورکوونکی وي۰

د دې لپاره چې بانک کافي پیسې په لاس کې ولري باید د فعالیت یو ډول د نقد کېدونکې مدیریت په نامه یعنې په هغو شتمنیو کې پانګه چې د نقد کېدونکې قدرت درلودونکی وي ادا کړي.

دویم: د بانک مدیرباید د خطر میزان خورا کښتني ممکنه حد ته ورسوي یعنې په شتمنیو کې پانګه اچونه وکړي چې د هغوی د سوځېدلو احتمال ډېر ټیټ وي.

دریم: د بانک مدیر باید په خورا کم لګښت سره وجوه ترلاسه کړي.

بالاخره مدیر باید تصمیم ونیسي چې بانک په کوم مقدار پانګې ته اړتیا لري او پر بنسټ یې کافي پانګه برابره کړي.

څلورم: د بانک مدیر باید د شتمنیو اوپورونو له ضرر څخه لوړ ګام واخلي او له شته امکاناتو سره سمه پانګونه وکړي.

د نقد کېدنې مدیریت اود زېرمو رول: اصولاً یو بانک چې کله د حساب څښتن ته په مراجعې سره اویا هم له خپل حساب څخه پیسې اخلي او باید یوه وجه له بانک څخه بهر شي نو څرنګه عمل کوي. بانک د زیاتې دارایي درلودونکی دی، خو ټول امکانات بیا دارایي نه وي.

قانوني زېرمه یو برابر وي. یعنې بانک مجبور دی ترڅو په هروخت کې 10 % جاري امانات په مرکزي بانک کې د ذخېرې ترعنوان لاندې وساتي.

پورتنی بحث د غې موضوع لره چې ولې بانکونه د وجوهود ډېروالې سره سره پور یاد پور اوراقو ته ترجیح ور کوي چې مازادې ذخیرې زیاتې، جدی پاملرنې ته اړتیا لری. کله چې سپارل شوي له بانک څخه خارجیږي د مازادې ذخېرې وجوه بانک لره دغه امکان ور کوي ترڅو له لاندې لګښتونو څخه ډډه وکړي:

- له ځینی بانکونو څخه پور اخستنه
- د قیمتي اوراقو پلورنه
- له مرکزي بانک څخه پور اخیستنه
- پور نه تمدید ول اویا هم نورو بانکونو ته پور نقلول

دپانګې اغېزه د برخود څښتنانود حقوقوپه بیا ورکونې باندې:

له کومه ځایه چې د بانک مالکان او څښتنان د بانک د صحیح والې له طرز څخه مطمئن شي، هغوی خپله باید د بانک د مفیدیت د معیارونو په هکله اطلاعات ولري. د بانکي شتمنیو بیا ورکونه له اصلي معیارنو څخه ګڼل کیږي چې په واسطه یې د بانک مفیدیت حسابیږي. د شتمنیو بیا ورکونه یعنې د هرې افغانۍ سوچه سود شتمنیو د مالیاتو له کسر څخه وروسته

$$\text{دشتمنیو بیا ورکونه} = \frac{\text{د مالیاتو له کسر څخه وروسته سوچه سود}}{\text{شتمنۍ}}$$

د شــتمنیو د بیا ورکونې اړونده رقم د بانک د مېــزان اړونده اطلاعات وړانــدې کوي، څکه چې ښیې په متوسطه توګه سره له هرې افغانۍ څخه د مفاد څه اندازه لاس ته راغلې ده۰ پــه هر حال مالکان غواړي ترڅو پــوه شي د هغوی د پانګونې له حمل څخه بانک د درآمد په کومه اندازه لاس موندنه کړې.
د بــل اصل له معیار څخه په اســتفادې سره د بانک د ســود راوړنې پــه اړه کېدای شي په دې اطلاعاتوهــم پوه شــو یعنې د هرې افغانۍ ســوچه ګټه د پانګې د مالیاتو له کسر څخه وروسته.

$$\text{د برخه والو د حقوقو بیاورکړه} = \frac{\text{د مالیاتو له کسر څخه وروسته سوچه ګټه}}{\text{بانکي پانګه}}$$

د بانک د برخه والو د خطراوبیا ورکړې ترمنځ تړاو:

د بانک د پانګې د زیا تونې ګټه د مالکانو لپاره د ا ده چې د هغوی پانګه په امن کیـږي او د بانک د ماتې احتمال کمیـږي. ولې د بانک پانګه زیات لګښت لری. هر څومره یې چې انــدازه ډېره وي د برخو د څښــتنانو د حقوقو بیا ورکــړه به لږه وي. مدیر باید د بانک د پانګــې د اندازې د تعین لپاره پــه دې اړه تصمیم ونیسي چې د پانګې په کوم میزان او څه انــدازې سره د بانک مصؤنیت او امنیت تا مینـیـږي او هغې لره په لږه بیا ورکړې له ډ یـرې پانګې څخه په را پورته شوي پانګې مقایسه کړي.

کله چې عدم اطمنان سخت شي او له قرضې څخه را پیدا شوی د درنو زیا نونو احتمال زیا توالی مومي، د بانک مدیران د پانګې د زیا توالې په اړه کوښښ کوي ترڅو برخه وال له ضرر څخه مصـؤن پاتې شي. برعکس که هغوی اطمنان ولري چې د پورونو له سوځېـدو څخه راپورته شــوي. زیا نونه لږ دي نود بانک پا نګې ته لږ والی ورکوي او د اســهامو د حقوقو ضریب لوړ بیایي ترڅو د برخه والو د حقوقو بیا ور کړه زیا توالی وومي.

د بانک د اړتیا وړپانګه: د ډېرو لوړو لګښتونو د شتون په سبب د پانګې ساتنه (دهغو دلایلو په بنسټ چې همدا اوس مو یا د کړل) د بانک ډېری مدیران د دې غوښتونکې دي چې لږه پانګه وساتي. نوله همدې مخې دولتونه د امانت ایښود ونکو د منافعو د ساتلو پخاطر یوڅه مقررات د بانکونو د پانګې د هغه اقل حد په اړه وضع کوي، او بانکونه مکلف دي ترڅو خپله پانګه له هغه خپل قانوني حد څخه ډېره وساتي.

د بانک د پانګې مدیریت: که چیرې بانک متوجه شي چې د برخه والو د حقوقو ضریب ډېر زیات دی او بانک د پانګې له نظره کمبودي لري (څکه احساس کوي چې د حساب کوونکو غوښتنوته په ځواب ورکولو سره د وجوه د برداشت کولو په مهال قادر نه دی، او یا دا چې د اړتیا وړ پانګه نلري. کولای شي د کم والې له لارې خپلې پانګې ته زیا توالی ورکړي.)

کولای شي د لږ والې له لارې د ډک سود د کټې وېشلوته زیاتوالی ورکړي او هغه د پانګې په حساب منظور کړي.

کولای شي په هماغه اسطحه نظر وکړي د پورونو د لږ والې له لارې یا د قیمتي اورا قو په پلورلو سره د لاس ته رغلو وجوهو په کارولو سره د پورونو د لږ والې لپاره باید د شتمنیو میزان ته کمښت ور کړي په اوسنیو کلونو کې ډېری له بانکونو څخه د پانګې له کمښت سره لاس او ګریوان دي او د شتمني د ودې په محدودولو مجبور شوي، په اخېرو کلونو کې د بانکونو دغه اقدام د پورونو او د اعتباراتو د حجم د کمښت لامل ګرځیدلی.

دریسک اعتباري مدیریت: لکه څرنګه چې د شتمنیو د مدیریت د عمومي اصولو په اړونده بحث کې مو وویل٠ بانکونه باید خپل پورونه افرادو یا شرکتونوته ورکړي، چې د هغوی په بشپړې بیا ور کړې باندې اطمنان ولري ترڅو وکولای شي په زیات سود باندې لاس برې شي. اقتصادي مفاهیم (د نامناسبو ټا کنو) اود اخلاقي خطر په نومونو باندې د عمل چوکاټ وړاندي کوي چې کېدای شي هغه ته ورسیږي د اعتباري او مشکوک الوصل پورونو ریسک دغه کم حد لره درک کړي. په بازارکې قرضه د (د نامناسب انتخاب) مساله له هغه لوري څخه مطرح شوي چې ډېر خطر لرونکي شرکتونه (یعنې هغوی چې په ډېر احتمال سره د پور له بیا ور کړې څخه ناتوان پا تې کېږي.)

معمولاً هغوی دې چې د پورپه اخستنه کې له نورو څخه زیات ټینګار کوي. یا په بل عبارت هغه چې په ډېراحتمال معکوسه پا یله راوړي هغه کسان دي چې په ډېر ټینګار سره پور اخلي٠ پور اخستونکې شرکتونه او اشخاص چې د زیات خطر لرونکي پانګونې طرحې اجرا کوي، که چیرې پخپل کار کې بریا لې شي نو په ډېره ګټه اوړي او په همدې دلیل زیات تمایل پور اخستنې ته لري، په هرحال د پور ورکونکې بانک له پلوه دغه

ډول شرکتونه نامطلوب ترینه پېرودونکې دي ځکه چې په ډ ېر زیات احتمال نشې کولای خپل پورونه بېرته ورکړي له کومه ځایه چې شونې ده د کریدت په بازارونو کې قرض اخیستونکې اشخاص یا شرکتونه په داسي فعالیتونو پیل کوي چې د قرض ورکوونکې له پلوه معقول اویا مطلوب نه دي. د (اخلا قي خطر) مسأله منځ ته راځي. په داسي شرایطو کې د دې احتمال ډېر زیات دي، چې پور اخستونکی د سود د بیا ورکړې او یا هم د پور د اصل په ورکولو کې پا تې را شي.

ځارنه او نظارت: ترکومه ځایه چې په اعتباري بازارونو کې پور ورکوونکې (له پور اخستونکو سره په مقا یسه کې) د پانګونې له فرصتونو او هغو فعالیتونو څخه چې یې پور اخستونکی شخص یا شرکت تر سره کوي خبرنه دي د (متفاوتواطلاعاتو) موضوع مطرح ده. د داسې وضعې شتون د دې لامل کیږي چې بانکونه له اطلاعاتو سره په تړاو په د وو طریقو عمل وکړي.

ځارنې او نظارت ته په حقیقت کې، د بانکداری حرفه یعنې د اطلاعاتو تولید هم ویلای شو.

بررسي: د مسئلې شتون (نامناسب انتخاب) په اعتباري بازارونو کې دا ایجا بوي چې بانکونه له خطره ډک درخواست کوونکې باید له نورو درخواست کوونکو څخه تفکیک کړي ترڅویې پورونه ګټور شي٠ بانک د دې لپاره چې و کولای شي دغه کار په یوه اغېزناکه طریقه سره ترسره کړي.

نو باید له متقاضي شرکتونو یا اشخاصو څخه د اطمنان وړاطلاعات راټول کاندي٠ د اعتباري ریسک د مدیریت له اصولو څخه یو مهم اصل د اطلاعاتو راټولونه او څیړنه ده٠ کله چې یو نفر بانک ته مراجعه کوي. اود موټر یا کور لپاره د شخصي پور غوښتنه کوي نو لومړنی هغه شی چې یې تر سره کړئ هغه دادی چې د ځانګړې ځواب لیک فورم ډک کړئ اود خپل مالي وضعیت په هکله د قیق اطلاعات وړاندې کړئ.

په دغه ځواب لیک کې باید د قیق اطلاعات، د حقوقو میزان، بانکي حسابونه ټولې شتمنۍ او نور پورونه باید ذ کر شي. همداراز د شخص سوابق باید د قرضې اود میا شتنی ور کړې د توان له نظره قید شي. د یا دونې وړده چې د پوراخیستنې شرایط د عمومیاتو په برخه کې تشریح شوي.

کله چې بانک تجارتي پورهم ور کړي. نو باید اطلاعات راټول کړي، او خپل شرکتونه باید له خطره ډک شرکتونو څخه بېل کړي. بانک د سود اود درخواست کوونکې د شرکت د زیان په هکله اوهمداراز د شتمنیو او پورونو په هکله یې اطلاعات راټولوي اود درخواست کوونکې د شرکت احتمالي موفقیت هم ارزوي.

د پــور پــه ورکـړه کې د تخـصص درلــودل: د بانک له اصــلي ځـانګړتـیـا وو څخه یوه هــم دا ده، چې اغـلـباً یــو بانک په پور ورکړه کې محـلي شرکـتـونو یا هغو شرکتونو ته چې په ځانکــړو صـنایعـو کې فـعالیت کوي متمرکز کـیږي. نومـــوړی بانک د کـثـیـرالـمتنـوع پورونــو کیفیــت نه جوړوي او خپـــل ځـان د ډ ېـرخطــر په وړانـدي ورکــوي. ولې له بل لیدلوري څخه په ځانګـړو پورونو باندې تمرکز، د کار تخصص در لودل صحیح دي. د مسالې شــتون (نامناســبه انتخاب) دا ایجابـوي چې بانک هغه شرکـتـونه چې د خطرناک ریســک درلـودونکې دي له نورو شرکـتونو څخه بېـل کړي. د بانک لپـاره د اطلاعاتو راټـولونه د نورو شرکـتـونو په هکله د محل تـفـکیک آســانه دی. کولای شي د هغوی د اعتبار میزان له لرې شرکتونو سره په پرتله کې یو څه راحت ټا کي، او په همدې ترز پور ورکوونکی بانک د تمرکز له لارې په یوه ځانګـړې موخه کولای شي د نوموړو سر چـینو په هکله ښه خبرتـیـا ترلاسه کـړي. او په همــدې د لـیـل د دې وړانـد ویـنـه چې کوم او څو شرکـتـونه به په هغه خپله ټا کلې نېټـه د پورونو په ادا کولو وتوانیـږي یو څه آسانه ده.

پرفعالیتونــو باندې نظارت: هر هغه وخت چې د پور در خواســت کوونکی شــخص یا شرکــت د پور له اخــستلو څخه وروســته په مخاطــره آمېـزه کړنو لاس پــوري کوي او په نتیـجه کې نشې کولای په ټا کلې نېټــه د پور بیا ورکړه ترسره کړي. بانک د اخلاقي خطرد مخنیـــوی لپـاره بایـد د پور په قرارداد کــې بندونه اوقـیـدونه باید ورځای کړي چې د پور اخـیـســتونکې له مخاطره آمېـزه یا ریسک څخه له ډ کو فعالیـتونو څخه منع کړي۰ بانک د پور ورکوونکـیـو شرکتونو پر فعالیت باندي د نظارت له لارې دا درک کوي چې آیا شرکت د پورد قرارداد مفاد اجرا کوي او که نه ؟

د اطلاعاتــو او د پور اخســـتونکو شرکتونو پر فعالیتونو بانــدي د نظارت راټولونه دغه مســئـله روښــانه کوي چې موفـق بانکونه ولې درانه مبلغونه د اطلاعاتو او حساب رسۍ د راټولونې لپـاره صرفوي.

لــه پېـرودونکــی سره اوږد مهالــه اړیکې: یوه بله لاره چې بانــک و کولای شي له پور اخـستونکې شخص څخه یو څه اطلاعات ترلاسه کړي دا ده، چې له پـیـرودونکې سره اوږد مهالــه اړیـکې ټـیـنګې کړي چي همـدغه د اعـتـباراتو دریســک مدیریت له مهمو اصولو څخه ګڼل کـیـږي.

کــه چیـرې د پور درخواســت کوونکی پــه هغه بانک کې د روان حســاب یا پس انداز درلودونکی او یا دا چې په یوه اوږد مهاله دوره کې یې له دې بانک څخه پور اخیستی وي د اعتباراتو د دایـرې مســئـول کولای شي حسابونوته د مراجعې او سوابقو له لارې ډېـر ښه اطلاعات ترلاسه کړي.

د روان حساب ګردش اود پور د درخواست کوونکې د پس انداز حساب کولای شي د دې په اړه په کوم وخت کې او د کال په اوږ دو کې نغدو پیسو ته اړتیا لري او بل داچې د شتمنیو نقد کېد ونکی قدرت او د هغه با القوة توان څومره دی د بانک د مسؤل په واک کې اطلاعات ور کولای شي٠ د هغو چکونو څېړنه چې د پور درخواست کوونکی یې لیکلای شي د هغه د معاملې اړخونه مشخص کړي٠ که چیرې دغه شخص له شرکت سره له دې وروسته له بانک څخه پور اخیستی وي، نوموړی بانک د هغه د ور کړې په اړه ښایي ښه اطلاعات ولري. د پېرودونکې اوږد مهاله اړیکې له بانک سره د دې لامل کیږي چې د اطلاعاتو راټولونې اړونده لګښتونه کمښت و مومي٠ بانک په ډ ېر راحت سره کولای شي ترڅو له ریسک څخه ډ ک شرکتونه له ټولو درخواست کوونکو څخه ښه تفکیک کړي.

له پېرودونکې سره د اوږد مهاله اړیکو مزایا وي د دې څرګندونه کوي چې دغه روابط هم د پور د درخواست کوونکې د شرکت لپاره ګټور دي اوهم د بانک لپاره له څو لارو څخه یوه لاره د داسي رابطې د رامنځته کیدل دي چې یاد شوی بانک د شرکت ارزانه سهامي وپیري او په هغه کې د ګټې درلودونکې شي ترڅو و کولای شي یو کس شرکت لپاره د مدیره هیئت ترعنوان لاندې ولري٠ نن صبا د امریکا په متحده ایالاتو او داسې نورو ډ ېرو هیوادونو کې د داسي قراردادونو تنظیم قانوني موانع لري، ځکه چې له 1730 لسیزي څخه ورسته بانک د شرکت په اسهامو کې له پانګونې څخه محروم کړای شو.

د پور په ورکړې سره تعهد

بانک کولای شي د پور درخواست کوونکې له شرکت سره اوږد مهاله روابط ټینګ کړي اود قرار داد د تنظیم له لارې د پور په ور کړه کې متعهد اود اطلاعاتو راټولونه وکړي.

د پور له تعهد څخه موخه دا ده ترڅو بانک متعهد شي چې یو مشخص مبلغ په یوه معین نرخ (چې د بازار د ربعې له نرخ سره ارتباط لري.) د مشخصې زمانې په یوه دوره کې د قرضې په عنوان یا یوه شرکت ته په اعتبار سره یې ور کړئ. ډېرې تجاري او صنعتي قرضې د وړاندیز شوو قراردادونو د تعهد له مخی ورکول کیږي. د شرکت لپاره د دې ډ ول قرار داد ګټه دا ده چې د اړتیا په مهال به ښایي لازم اختیار ولرئ، چې د بانک لپاره د داسي قرار داد مزیت یازتوالی دادی چې د پور د ورکړې په تعهد سره دا ایجابوي چې شرکت په دایمي ډ ول سره د درآمد د مېزان په هکله، شتمني، پوروته او نور له همدې ډلې اطلاعاتي لارې چارې باید بانک ته ور کړي. د پور په ور کړې سره د متعهد قرار داد تنظیم د اړونده لګښتونو د کمښت په موخه د بانک لپاره د اطلاعاتو د راټولونې خورا مناسبه طریقه ده.

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپرکي کې د ورځې مهم موضوعات لکه د بانکدارۍ په پروسه اويا د پانګونې په پروسه کې د زېرمو (ذخاير) رول او د برخه والو لپاره د ګټې راوړل، سوچه ګټه د مالياتو له ما تېدنې څخه وروسته د بانک د برخه والو د بيا ور کړې خطر، د بانک د اړتيا وړ پانګه او همدغسې نور د کار وړموارد يې، د پانګونې په پروسه کې ريسک، د پور په ور کړه کې د تخصص درلودلو نظارت اوڅېړنه، د متقاضيانو او شرکت لپاره د پور ور کړې پس منظر، د بانکي تصد يو پرفعاليتونو باندي کنترول او نظارت، زياته او اوږ ده رابطه له پېرود ونکو او نورو ټولو هغو اشخاصو سره چې په يوه ډول نه يو ډول له تصدۍ سره په تماس کې دي او ورسره را کړه ور کړه لري او بالاخره د پور په ور کړه کې تعهد او دزياتی ګټې لاس ته راوړل د پانکې د برخه والو لپاره ځای په ځای شوي. د پورته يادوشويو موضوعاتو په را خپلولو سره د بانکي تصد يو د ستونزو هغه ستره برخه تر لاسه کوو.

د پنځم څپر کې پوښتنې

١- په بانکي تصد يو کې د زېرمو رول واضح کړئ ؟

٢- د بانکي تصدي د اړتيا وړ پانګې په هکله معلومات ور کړئ ؟

٣- د ريسک د اعتباري مديريت عمومي مفهوم بيان کړئ ؟

٤- نظارت او څارنه تعريف کړئ ؟

٥- د پور په ور کړه کې تخصص څه رول لري ويې ليکئ ؟

٦- پر فعاليتونو باندي د نظارت په اړه معلومات ور کړئ ؟

٧- څرنګه کولای شو له پېرود ونکو سره اوږد مهاله رابطه ټينګه کړو ؟

٨- د بانکي تصدي لپاره د پور په ور کړه کې تعهد څه ګټه لري ؟

شپږم څپرکی

بانکي نظامونه

ښوونيزه موخه:

د بانکونو د ماهیت او بانکي نظام پیژندنه.

د زده کړې موخې: محصلین باید د دې څپرکي په پای کې لاندي موضوعات توضیح کړای شي:

- غیر متمرکز بانکي نظام
- متمرکز بانکي نظام
- اسلامي بانکي نظام

بانکي نظامونه

تراوسه پورې د بانکي نظامونو په باب کم معلومات شتون لري.

او په عمومي ډول سره له دې عمده اصل څخه یا د ونه کیږي.

بانکي نظام په حقیقت کې د اصولو، قوانینو، مقرراتو، لایحو او کړنلارو مجموعه ده چې د بانکي کړنو په چوکاټ کې امکان لري.

داسې فکر کیږي چې بانکي نظامونه کولای شو په پینځو برخو وو یشو:

۱) غیرمتمرکز بانکي نظام
۲) متمرکز بانکي نظام
۳) سوسیالستي بانکي نظام

٤) مختلط بانکي نظام

٥) اسلامي بانکي نظام

۱- غیرمتمرکز بانکي نظام: د یا دونې وړده چې د بانکدارۍ پیل د غیر متمرکزې بانکدارۍ له نظام څخه شوی دی. څرنګه چې په اقتصا دي پرمختګ او وده کې د بانک تولید یو سترخو ځښت منځ ته راو ړي او د لومړي ځل لپاره نړۍ د پانکونې خورا مطمئنې سرچینې و مونديې. او له همدې امله ډ یرى له هغوی څخه چې د داسي ستري پد یدې د ایجاد توان یې درلود نو یې د هغو په ایجا دولو لاس پورې کړ. ځکه چې دې پد یدې کولای شول په ډ یره کمه موده کې غیرقابل تصور ګټه منځ ته راوړي.

د کار په لومړیو کې هر چا کولای شول پرته له کوم ممانعت څخه د بانک په ایجا دولو لاس پورې کړي. نوله همدې امله بانکونو په وړو پانګونو لاس پورې کړ. او یو لوی انقلاب یې را منځ ته کړ. دغه بانکونه وو چې یې کولای شول د بانکنوټونو په نشرولو لاس پورې کړي. او یو څه سیکې په بازار کې په نهایته ضعیفو قانوني محدود یتونو وړاندي کړي. د بانکي نظام په لومړیو کې کوم مهم اصل چې مطرح و، د بانکونو تعداد اود فعالیتونو محدودې ساحې د پانګې کوچینوالي ته په کتو سره په لاس کې درلودل. او هیوادونه وروسته په دې باوري شول چې د بانکونو تعداد په کوچنیو پانګو سره نشې کولای د ودې او توسعې په حالت کې اقتصا دي غوښتنوته ځواب ویونکې و اوسې. اوله دې اصل څخه په پیروي سره په دې لړه کې شول، ترڅو د بانکونو له تعداد څخه مخ نیوی وشي. اوښه ډ یره پانګه د بانکونو د محد ویت په تعداد کې را ټوله کړي. خو دې اصل بانکونه متضرر نکړل او حتّی د هغه په تقویت او پیا وړتیا کې یې کوښښ وکړ. او بانکونو په دې نظام کې د مارکیټ له اصل سره سم خپل فعالیت ته ادا مه ورکړه. د یادونې وړ ده چې خصوصي سکتور په دې بانکي نظام کې مخکښ ؤ.

- رقابت په دې نظام کې یو جوړوونکی اصل دی.
- د قاتلا نه رقابت مخنیوی د قوانینو په واسطه صورت مومي.
- په دې نظام کې مرکزي بانک یوازې ار شا دي رول لري.
- په دې نظام کې خوصوصي بانکداري داساسي قانون په واسطه تضمینیږي.
- مرکزي بانک په بازار کې مدا خله نکوي مګر دا چې ملي منافع په خطر کې وي.

نن سبا دغه نظام د نړۍ خورا وسیع نظام منځ ته راوړی دی. څرنګه چې بانکداري له داخلې سطحې څخه هم اوچت ګام ایښی او نړیواله شوی ده.

۲- متمرکـز بانکي نظام: له غـیـرمتمرکز بانکـي نظام څخه را وروســته متمرکز بانکـي نظام خپلــې کړنې د امکان ترحده پورې څرګندیږي او ډګر ته را وړاندي شــو، او دا حقیقـت ښیې چې متمرکز بانکـداري نظام د غـیرمتمرکز بانکـداري نظام په مرحله کې او د بازار د اقتصادي نظام په چوکاټ کې زیـږ بـدلی دی، په داسي زمانه کې چې سوســیا لیســتي اقتصا دي نظام لا زیـږیـد لی هـم نه ؤ.

د متمرکــز بانکـــي نظام سوســیا لیســتي ډول د ملکیــت په تفــاوت سره یعنې دولتي بانکـداري وړاندې کوي په داســې حال کې چې په متمرکز نظام کې د بازار یا مارکېټ نظام رد او د دولتــي بانکـدارۍ د ملکیــت نفي اود دولتي بانکـداریو کره فعالیتونه مطرح دي د هغې بانکـدارۍ په څنګ کې چې د مختلـطو اقتصادي بنستـونو په اساس ولاړ دي.

۳- سوســیا لـیستي بانکـداري: سوسیا لیستي بانکـداري له سوسیا لیستي سنـتي بانکـداري څخه چې نن په یوه دا ستـان پورې تړلې ده پـیـل کوو.

د متمرکزې بانکـدارۍ په نظام کې د خورا سوچه بانکـداري بنسټ د شوروي اتحاد په وخت کې ایـښودل شوی دی، او د پام وړ وده یې وکړه او ضمناً یې د دې نظام په چوکاټ کې ښې کړنې ترسره کړې.

د بانکي نظام دغه ماتې د بانکي عملیاتو د ښــه کار له نـشــتوالې څخه نه وه، بلکه د اقتصادي، اجتماعي، سیاسي نظامونو د تیت او پرک کېـدو په اثر د هیـواد په سطحه سره او د سوسیالستي نړیواله سیستم په سطحې سره ؤ سوسیالستي متمرکزې بانکـدارۍ د 1917 کال د سترانقـلاب له بریا څخه وروسته را منځته شوه او له انقـلاب څخه وروسته یوازې د د وومیا شتو په اوږدوکې ټول هغه بانکونه چې ترهغې ورځې پورې د خصوصي بانکونو په ډ ول ادا ره کیـده ملي شول. او د دولت په واک کې راغلل. دولت د بانکي چارو د ادارې لپاره دولتــي بانــک چې د دولتي بانک په نامه یا دیـده منځ ته راووړ. او له هغه څخه وروســته خصوصًا له 1931 کال څخه وروسته د نورو تخصصي بانکونو په ایجا دولو یې لاس پوري کړ.

دولتي بانک

ددی بانــک د رامنځتــه کیدو علت دا و، تر څو یوه داســې مؤسســه رامنځته کړې چې وکـولای شي د مرکــزي بانک ټولې دندې له ټولو اړخونو سره پداســی ډول لکه غریبانو چی ځینې کار اخیست پر غاړه واخلی. او تریوې اندازې پورې د سوداګریزو بانکونو دنده، د پس انداز صنـدوق او د مالیې وزارت له دنـدو څخه یې یوه برخه پرمخ وړه.

د پورتنیو اهدافو په پام کې نیولو سره دولتې بانک را منخته شو. او په نړۍ کې د سوسیا

لیســتي لومړنی بانک په صفت په تازه، نویو او عجیبوکړنو سره د بانکـدارۍ نظام اود پولي جریاناتو د تنظیم اوهم د اقتصا دي فعالیتونو میدان ته یې را و دا نګل.

د دولتي بانک دندې عبارت دي له:

- د بانګنوټونو د خپریدو بانک.
- د لنډ مهاله کریـد تونو ور کړه.
- د ټولو هغو تعـمیراتو تمویلول چې د دولت لپـاره یې حیاتي رول درلود.
- د بزګرو لپـاره د اوږد مهاله اعتبار ور کړه.
- د مرستنـد و یو مؤسساتو لپاره د اوږد مهاله اعتباراتو ور کړه.
- په ځانګړې توګه په کلیو او باندو کې د استوګنې د برابرولو د اعتبار ورکړه.
- د دولت د عوایـد و د ننوتلو محل او دولتی ورکړې.
- د مؤسساتو په معاملاتو باندې نظارت.
- دې بانک یوعمومي رئیس درلود.
- دې بانک 250 زره کار مندان درلودل.
- دغه بانک د نړۍ او مخکني شور وي اتحاد له خورا عمده مؤسسو څخه ګڼل کېـده۰
  په 1961 ز-کال کې د پانګونې بانک د زراعتي، سوداګریزو او ښار والي بانکونو په بدل کې منځ ته راغی.

د دې بانک خورا مهمې د ندې عبارت وې له:

- ښـار والي
- صنعتي واحد ونه او سوداګریزې مؤسسې
- د لنـډ مهاله او اوږد مهاله کریـد تونو اجرا او سا ختماني مؤسسې
- په ښارونو کې د استوګنې په موخه مرستندویه شرکتونو ته د اوږد مهاله پورونو اجرا کول.

بهـرنی سوداګریز بانک:

- دغه بانک به د بهـرني تجارت په برخه کې فعالیت کا وه.
- د بهـــرني تجارت په هکله کار چـې له اویا هـیـوادونو څخه یې ډېـر هـیـوادونه په بر کې درلودل.
- د لا زمو لارو چارو تهیه کول له نورو هـیـواد ونو سره د مرستې د اجرا په خاطر.
- د بهـرني تجارت د مال تأمیـن.

۴- **مختلطه بانکداري:** د دې نظام په هکله ډېری هغه کسان چې مختلط اقتصا دي نظام نه مني منفي نظريات لري هغوی دغه نظام د آزاد بازار د نظام اړو نـده بولي.

مختلط بانکداري نظام د آزاد بازار له قيد څخه را ووت او د دې نظام د شکېد لـيـو وا ګو په د فع ګولو کې يوعامل شو٠ په لومړيو کې رهـبـري شوي مختلط، ټولـنيـز، او اقـتصا دي نظامونه منځ ته راغلې او اقـتصا د يې په جـدّی رهبـري کې را ووست.

په هغې زمانې کې د هند، پاکـسـتان، مالیزيا، مصر، سـوريې عراق ، افغانسـتـان او په همدې ډ ول نورو هيـوادونو لاره پـيـدا کړه.

په حقيقـت کې مختلط نظام د بازار نظام ته د رسېدلو لپاره لومړنی ګام دی، او خصوصًا په پرمخ تـلليو هـيـوادونو کې وي دغه نظام کېدای شي په لانـدو بېلګو سره تمثيل کړو:

- په دې نظام کې رقابتي بانکداري په مناسب ډ ول سره تـنظميـږي.
- دولتي بانکونه د خصوصي سکتور د بانک په څنګ کې فعاليت کوي.
- خصوصي بانکونه د ملي منافعـو له موخو سره سم رهبري کيـږي.
- پـه ځانګړو حالاتو کې د خصـوصي بانکونو فعاليتونه د مرکـزي بانک له لورې پرمخ بيول کيـږي.

بايد ووايـو چې دغه بانکي نظام کاملاً د اقتصا دي او اجتماعي نظام اړونـده نه ده.

۵- **د اسـلامي بانکدارۍ نظام:** د لومړي ځل لپاره په 1363 هجري قمري کال کې د ايـران اسـلامي بانکـداي نظام منځ ته راغی ، او د هغوی د رژيـم له جوړښـت او ماهيت سره سم د اسلامي بانکـداري نظام طرح ريـزي شو.

په اسلامي بانکدارۍ کې هـر هغه څه مونږ په بانکي عملياتو کې مطالعه کړل او په ټو لـه نړۍ کـې معمول دي تر سره کيږي، خو د بانکي کړنو يو ډ ول چې په مفاد باندې ولاړ دی او څرنګـه دغـه هـدفونو چې د بانکي د وه کونو هـد ف لـه جملې څخه ګڼل کيـږي ترلاسه کيـږي.

معمول بانکي تفاوت په اسلامي بانکي نظام اونورو بانکونو کې متـما يز کوي.

اسلامي بانکونه خپلې ټولې کړنې له شريعت سره سمې برابر وي.

د شريعت له اصولو څخه هر ډ ول تېری بانکـداري ور انوي او خرابوي.

پـه اسـلامي بانکدارۍ کې د بهـرنې کلمه له تطـبيـقـي اقتصا دي قا موس څخه حزف شـوي ده او په عوض کې يې د کار، مزد او سود کلمه تضمين شوي او استـعما ليـږي. ټولې اسلامي بانکي معاملې د اسلامي مسايلو په نظر کې درلودلو سره شونې دي.

روانه قرضه حســنه چې له بانکي عملیاتو څخه کاملاً د غـیر اســلامي بانکونو د جاري حساباتو معاملا تو ته ورته ده٠ پېـرودونکې کولای شي چې د چک له مخې یې واخلي.

د پس انداز قرضه الحســنه چې د بانکي عملیاتو دغه شــکل په دې اړه هـم لکه د تېـر په شان ده.

د غـیر ثابـتـو نقـدي یا جنسي جوایزو ورکړه د کار له ورکړې څخه د سپارونکو تخفیـف یا معافیت مزد یا حق الوکاله هـم د یادونې وړ ده.

او همـدا شان له خلګو څخه میعادي امانات بانک ته د منـلو وړ ګرځي.

په دې اړونـد بانک و کیل دی. اوله دغې پانګې څخه د مشــارکت ، مضاربت ، اقساطي معاملات مســتـقیمې پانګونې، اجاره د تملک په بنـه او د اســلام له عـقـودو څخه داســې ځینې نور تر استفادې لانـدي را ځي.

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډيز

د دې کتاب په شپږم څپر کې کې لانـدي موضوعات په خُلص ډ ول سره برابر کړل شوي دي:

۱- د غیــر متمرکزه بانکـدارۍ نظام یا د آزا دې بانکـدارۍ نظام چې د بانکـدارۍ پـیـل له همدې ځایه پـیـل شــوی دی، او تر ننه پورې په نړۍ کې ور څخه په پراخه ډ ول استفا ده کیـږي.

۲- د متمرکــز یا دولتي بانکـدارۍ نظام ۰ دغــه نظام د غـیـر متمر کزې بانکـداري نظام په د نـنـه کې و ده موند لې. او د۱۹۱۷ کال د اکـتوبر د میا شـــتې له انـقـلاب څخه وروســته یې په فعالیت پـیـل وکړ اود مخکـني شــور وي اتحــاد د ړنګېـدو په اثر له منځه ولاړ.

۳- د اســلامي بانکـدارۍ نظام چې د لومړي ځل لپاره په 1363 کال د ایران په اســلامي جمهوریت کې طرح ریزي شــو او له اســلامي شریعت سره ســم فعالیت کوي، او له اســلامي شریعت څخه تېـرى د دې نظام د بانکـداري فعالیتونو مخالف دی۰ او زمونږ په هـیـواد کې دې نظام نوی په فعالیت پـیـل کړی دی.

د شپږم څپرکي پوښتنې:

۱- څو ډوله بانکداري نظامونه پېژنئ نومونه يې واخلئ ؟
۲- لومړنی بانکداري نظام کوم نظام دی شرحه يې کړئ ؟
۳- د متمرکز يا دو لتي بانکداري نظام په اړه معلومات ور کړئ ؟
٤- د ولتي بانک په کوم ځای او په کوم کال تائسيس شو ؟
۵- مختلطه بانکداري څه ډ ول بانکداري ده شرحه يې کړئ ؟
٦- اسلامي بانکداري د لومړي ځل لپاره په کوم هيواد کې منځ ته راغله نوم يې واخلئ ؟
۷- د اسلامي بانکدارۍ د فعاليت نوم واخلئ ؟
۸- آيا زمونږ په هېواد کې اسلامي بانکداری وجود لري ؟
۹- سوسيا ليستي بانکداري څه ډ ول بانکداری وه آيا مؤثريت يې هم درلود ؟

اووم څپرکی

په افغـانـسـتـان کـې بانکـداري

ټولیزه موخه

په افغانستان کې بانکـداري، پـړا وونه ، لاس ته راوړنې.

د زده کـړې موخې: د دې څپـرکې په پای کې محصلیـن باید لانـدي موضوعات توضیح کړای شي:

١- په افغانستان کې د بانکـدارۍ عمده پـړا وونه
٢- د هـیواد د بانکونو لاس ته راو ړنې
٣- د پـولي سیـا سـتـونـو ترتیب او تنظـیـم
٤- د بانکـونو موخې زده کړې

په افغانستان کې بانکـداري

په افغانســتان کې بانکـداري کولای شو په لاندې پـینځو بنسټـیـزو پـړا وونو تـقـسـیـم بندي کړو.

په افغانستان کې بانکـداري اوږ ده مخینه لري او په بریالیتوب سره تر سره شوي ده او په سیاسي شخړو کې یې لاس او پنجه نرم کړې او ځینې وخت تر برید لاندې هم راغلی دی.

لومړۍ مرحله: له 1932 څخه تر 1952 میلادي پورې.
دویـمـه مرحل: له 1952 څخه تر 1978 میلادي پورې.
درېیـمـه مرحله: له 1978 څخه تر1991 میلادي پورې.
څلورمه مرحله: له 1991څخه تر2001 میلادي پورې.
پنځمه مرحله: له 2001 څخه تر اوسه پورې.

لومړۍ مرحله: د کار د پیل لومړۍ مرحله ده او هیواد د لومړي ځل لپاره د بانکدارۍ په لار کې ګام او چټوي او په هغه زمان کې دا حرکت پخپل ذات کې یو لوړ اخلاقي جرأت ګڼل کیده، چې د یوه لوړ او اقتصاد پوه شخصیت جناب محترم زابلي صاحب په واسطه یې بنسټ کېښودل شو، ملي بانک په پیل کې په خصوصي بڼه منځ ته راغی او له زیا تو داخلي غبرګونونو سره مخ شو ډېری خلکو دغه ځای د سود اخیستنې او سود ور کړې په صفت پېژانده او ډ یرې ستونزې یې په دې لار کې ایجاد کړې. له هر ډول شوراو غوغا سره سره بیا هم دې بانک ډ یرښه کارونه ترسره کړه او بانک د پانګونې ډ یرګټور کارونه پرمخ یو وړل. که څه هم په هغه وخت کې د مرکزي بانک په نامه کوم بانک شتون نه درلود دې بانک د مرکزي بانک رول په ډ یره ښه طریقه سره تر سره کاوه او د هغه وخت ټولې پولي او بانکي معاملې یې تنظیمولې اود دولت پولي سیا ستونه یې ترتیب او اجراء ته وړاندې کول.

ملي بانک د هیواد د بانکنوټونو د خپرولو لومړنی بانک دی چې د هغه وخت د دولت په لار ښوونه یې د پیسو په خپرولو لاس پوري کړ.

دغه بانک د الماني بانکداري د بنې په اساس جوړ شوی، او د فعالیت په لومړنیو ورځو کې جرمني بانکدارانو له نوموړي بانک سره مرسته او یاري کوله. ملي بانک تر 1957 میلا دي کال یعنې تر خپل ملي کېدوپورې یې د خپل خصوصي والې موقف وساتو. په دې مرحله کې دوخت د اوضاع په نظر کې د رلودلو سره اود دولت د بانکدارۍ په اهمیت سره یې د مرکزي بانک په ایجا دولو لاس پورې کړ او له همدې امله په 1939 میلا دي کال په هیواد کې د افغانستان بانک تأسیس شو، او مرکزي بانک ته له ورکړل شویو دندو سره سم ځینې هغه دندې چې به ملّي بانک ترسره کولې په دې بانک پورې یې اړه ونیوه.

له همدې څخه وروسته په هیواد کې د افغاني نوټونو خپروونکی د افغانستان بانک شو. او د دولت د سیاستونو د تطبیق له عمده عاملینو څخه وګڼل شو.

دویمه مرحله: د یوې مودې له تېرېد و څخه وروسته د ویمه مرحله پیل شوه ، په دې مرحله کې د هیواد د اقتصاد لپاره د د ریو اړینو بانکونو په جوړولو لاس پورې شو.

په 1948 کال کې د ګروۍ او تعمیراتي بانک په 1954 کال زراعتي بانک او په 1959 میلادي کال کې پښتني تجارتي بانک تأسیس شو. دریو واړو بانکونو د افغانستان په اقتصاد کې څرګند ښکاره او د پام وړ خدمتونه تر سره کړل.

د زراعت په سکتور کې د زراعتي بانک خدمات په ځانګړې ډول د زراعت او اصلاح شویو تخمونو په مکانیزه کولو کې خورا ستر رول لري. او دغه بانک کولای شو د زراعت

د توسعې له عاملونو څخه یوعامل وګڼو. صنعتي تعمیراتي او رهني بانکونو هـم هـمدا راز پـخپـل وار سره ښه خد متونه تر سره کړي.

د ودې په همـدې مرحله کې په هغې زمانې اقتصا دي مطلوبیت باعث د دې وګرځېده چې دولت تصمیم ونیسي چې یوبل سـوداګریز بانک منځ ته راوړي. او په هـمدې ترتیب د صا د راتو د انکشـا ف بانک په 1976 میلا دي کال کې یې بنســټ کیښودول شو. او بانکي سیســتم منـځ ته راغی چــې تر ډېره وخته یــې فعـالیت کاوه۰ دې بانــک د 100 ملیونو افغانیـو د پانګې په درلودلو سره په کار پیل وکړ.

اود نومــوړې بانک پانګه په لاندې یا دو شــویو فېصد یو سره په لانـدې ارګانونو پورې اړه د رلوده:

- ۳,۳% د قره قل اتحادیـه
- ۳,۳% د مېـوې د صادراتو اتحادیـه
- ۴,۳% د غا لیـو د صادروونکو اتحادیـه
- 10% د افغانستان د صنایـعـو او تجارت او تا قونه
- 80% د تـقاعـد خزانه او 1386 کال په پـښـتـني بانک کې مـدغـم شو.

درېیمــه مـرحله: دغه مرحله د افغانســـتان د بانکداری په تاریخ کې د ســختو او سـتونـزمـنو کلونو بـیـا نـوونکې ده۰ د دې لامل دا وه چې په دې کلونو کې ډ ېـرى غـربي هـیـوا دونو له افغانســتان سره خـپلې اړیکې و شـلولې او د هیـواد د صا د راتو او وارد اتو بازارونه بند کړل شول.

د هـیـواد د اقـتصاد نـیـښـلـېـدل په سوسیا لیستي هـیـوا دونو پورې له ښلیدو سره سم له ګڼو ستونزو سره مخ شو، او له بل اړخه د پولي او بانکي مفـکورو تـښـتـېـد نه د دې لامل شــوه چې دغه ســکـتور له یـوې فاجعې سره مخ شي خو له دې ټـولو ســتـونـزو سره سره دغه ســکـتور له پـښــو ونه لوېـده او خپـلو فعالـیـتـونـو ته یې تـر خپـله وسه پـورې ادامه ورکړه ، او حتّی په ځیـنـو موارد و کې یې بریا وي هـم تر لاسه کړې. په دې اړه د یا د ونې وړ موضــوع د بانکــي پـورونو عدم وصول دی چې د پـانګه والو ډ ېـر تـعـداد ډ ېـرى بانکي کریـد تونه پرته له تصفیې له ځان سره یوړل او دولت یې له جدي ستونزو سره مخ کړ، چې همدغه موضوع تراوسه پورې د تـېـر په شان باقي پاتې ده.

څلورمــه مرحله: څلورمه مرحله د دوو عمده فازونــو درلودونکې ده چې په تـدریج سره تېزه شوې تر دې پـورې چې د بانک ستونی یې د ومره په زور کـېـکـیـښ چې ساه یې وو تلـه.

دې وخت کې وروســته له ډ یـرې مودې څخه د ګلاب الـد یـن شــېرزائ اســلامي بانک د خصوصي بانک په بڼـه منځ ته راغی٠ خو دې بانک و نه شــوای کولای ترڅو یوڅه وکړي بالاخره له سقـوط سره مخ شو.

په دویم فاز کې بانک کاملاً ســقوط وکړ او ټول بانکي فعالیـتونه له ماتې سره مخ شول. پــه هغه وخت کې د بانکونو حالت دومره بـد شــو چې ان د خـپلو کار کوونکو د حقوقو تر عهدې هـم نشـوای وتلای. او د بانک ټولې شتمنۍ خورا کمې او ټیـټې د رجې ته نـږ دې شوي.

پـنـځـمــه مرحله: په دې مرحله کــې د هیـواد بیا رغا ونې بانکونه هـم پـخپل غـېږ کې و نیــول. او ټول بانکونــه د بانکي بیا رغاونې تربرنامې لانــدې راغلل٠که څه هم ځـینې بانکونه له منځه ولاړل یا منحل اویاهـم مدغم شول.

د دې مرحلې ځانګړتیاوې:

- بانکي لـنډ فکـریو ته باید د پـای ټـکی کـېښودل شي.
- خصوصي بانکونه باید ډېـر شي.
- د ولتي بانکونه باید بیا و څېـړل شي.
- هغه تعـداد بانکونه چې مثمر فعالیـتونه یې تر سره کړې دي باید له منځه ولاړ نشې.
- بهـر نیـو بانکونو ته باید اجازه ورکړل شي ترڅو په افغانستان کې پانګونه وکړي.
- سالمه بانکي سیالي یا رقابت باید تـشویـق کړل شي.

د اووم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپر کې کې په افغانستان کې د بانکدارۍ پړا وونه ياد شوي دي او دغه پړا وونه عبارت دي له:

- لومړی پړاو چې له 1932 څخه پیل او په 1959 باندې ختم شویدی.
- دویمه مرحله چې له 1959 څخه پیل او په 1978 باندې ختمیږي.
- دریيم پړاو چې له 1978 څخه پیل او په 1991 باندې ختمیږي.
- څلورم پړاو چې له 1991 څخه پیل او په 2001 باندې ختمیږي.
- پنځمه مرحله چې له 2001 څخه پیل او تراوسه پورې ادامه لري.

په دې څپرکې کې د پانګې برخه نظر فیصدۍ ته په اړونده ارګانونو پورې یا ده شوي ده او همدا شان د بانکونو موخې، د بانکونو بیا رغاونه او په افغانستان کې د خصوصي بانکونو ایجاد او د هغوی رول په بیارغاونه او استخدام کې توضیح شوی دی.

د اووم څپرکي پوښتنې:

۱- په افغانستان کې بانکداري څو مرحلې وهلې دي نومونه يې واخلئ؟
۲- په افغانستان کې لومړنی بانک کوم بانک دی او په کوم کال يې بنسټ ايښودل شوی دی؟
۳- د مرکزي بانک د ندې او د تأسيس د کال نوم يې واخلئ؟
۴- په افغانستان کې لومړنی اسلامي خصوصي بانک په څه نامه وه نوم يې واخلئ؟
۵- د رزاعتي، تعميراتي، صنعتي او صا دراتي بانکونو موخې څه شی دي نومونه يې واخلئ؟
۶- زمونږ د ټولنې په اقتصاد کې د خصوصي بانکونو رول څه ډ ول دی تشريح يې کړئ؟

اتـم څپرکی

عـمـومـيـات

ټولیزه مـوخـه:

د یو لـړ پاڼو او بانکي اصطلاحاتو د جمع بندۍ څپرکی دی.

د زده کـړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلیـن باید د لاندي موضوعاتو تعـریف او تو ضیح وکړای شي:

- لـتـرآف کریـدت
- چک
- بـرات
- سفـتـه
- معلوماتي تـکـنا لـوژي، بانکي اصطلا حات، او اقـتـصاد
- د سنجش او قرضې د شـتـمـنیـو صنف بندي

د لـتـرآف کریـد ت اعـتـبار پـاڼـه

هغه ســنــد چې معمــولاً د یوه بانک له لــورې صادریـږي او صادرونکــی په هغه کې مـوافـقـه کوي ترڅو حوالي له ټاکـلـو شرایطـو سره ســم په ســنــد کې ومنې او د اعـتـباري حســاب پـورونـو ته چې مخکــې منځ ته راغلی دي معامله کــړي. د اعـتـبار پاڼې عمده ډولونه نســبـت هغه تعهد تــه چې صا د روونکی بانک یې کوي، او نظـر مختلفـو مواردوته یې اســتـعمال فرق کوي. اود بانک د مســؤلیت او تعهـد پـربنسـټ د اعتبار پاڼو ډولونه په لانـدې ډ ول دي:

١- ضمانت شوي اعتبار پاڼه

٢- نه فسخ کېـد ونکې اعتبار پاڼه

٣- فسخ کېـد ونکې اعتبار پاڼه

٤- ضمانت شوي نه فسخ کېـد ونکې اعتبار پاڼه

٥- نه ضمانت شوي اعتبار پاڼه

٦- متحد المال اعتبار پاڼه

٧- مفـتوحه یا پرانیستې اعتبار پاڼه

٨- تجدید کېـد ونکې اعتبار پاڼه

٩- مسافرتي یا سفـري اعتبار پاڼه

د یــا د ونــې وړ ده، چې په تېـرو څپـرکیـو کې لــه دې اعتبار پاڼو څخه د هرې یوې په اړه یا دونه شوي ده.

چک: هغه لیکلې حواله چې یو شخص د هغه په و سیله له هغو پیـسو څخه چې په بانــک کــې یې لري یوڅه مبلغ را وا خلي او یا یو چا ته حوالــه ورکړي٠ او یا په بل عبارت چــک یوه لیکلې حواله ده چې معمولاً د یوه بانک د امانت ایښــود نې له لورې صادر او بانــک ته دا اجازه ور کوي ترڅو یو ټا کلی مبلغ هغه شــخص ته چې په هغې کې نوموړې حواله وي تا د یه کړي

ســفـته: یوشــی چې یوکس یې بل یوه ته د عاریت یا قرض په ډ ول ور کوي چې یوڅه موده وروسته یې بېـرته را وا خلي.

او د بانکي او تجارت په اصطلاح هغه چاپ شوي ورقه چې پور ور کوونکی د خپـل پور مبلــغ او د ور کــړې نېـټه لیکي او طلب کارته یې ور کــوي٠ طلب کار کولای شي د هغه د مونـد نې وجه بل شخص یا بانک ته پـرېـږ دي.

برات: هغه ســند دی چې له مخې یې د پیـســو مونـد نه یا ورکړه بل یوه ته انتقالیږي. هغه څوک چې برات لیکي او چا ته د ســتور ور کوي چې پیـسې بل یوه شخص ته ور کړي برات ګېـر یا د یـږي٠ اود مالې او تجارت په اصطلاح کې د بل کلیمه د اسنادو مختلفـو ډ ولونو ته د ســوداګریزو مالونو د حمل او نقل پولي معاملا تو ته اړونده او د پورونو ترلا سه کولو ته یې نسبت ورکول کیـږي.

د پور د شتمنیوډلبندي اود هغوی د پرووېژن سنجش:

ټول بانکونه باید خپل ځان د ربع وار په اساس د پور له شتمنیو څخه له پینځو کتګور یو څخه په یوه کتګورۍ کې چې په لاندي ډ ول پېشنهاد شوي دي صنف بندي کړي.

بانک د تصمیم نیونې په مهال د پور د شتمنیو د صنف بندۍ په ارتباط چې له پینځو کتګور یو څخه په یوه ګتګورۍ کې مطرح شوي ده باید لارښونه یې وشي.

د بانکونو په ذ ریعه د پور د شتمنیو صنف بندي باید د افغانستان بانک د صنف بندۍ له تفاهم سره سم تر سره شي.

د هرې شتمنۍ په اړه د افغانستان بانک د صنف بندۍ د تصمیم تر منځ او د بانک د صنف بندۍ تر منځ تو پیر باید د هغوی تر منځ د تفاهم تابع وي. امّا د افغانستان بانک د صنف بندۍ تصمیم باید په ټولو حالاتو کې نها یې موضوع وي.

ستندرد یا معیاري: یوه صنف بندي شوي شتمني د ستندرد په حیث په عادي ډ ول ورکول کیږي۰

د خالص، سالم، ارزښت په ذ ریعه او د پور اخستونکې د ورکولو په وړتیا حمایت کیږي۰

ستند ر ډې شتمنۍ له نورماله کړنو څخه نماینده ګي کوي، او پرووېژنونو (زیرمو) په یو فیصد ٪۱ شامله ده.

عمومي کرېدت

۱- د ځارنې وړ: یوه صنف بندي شوي شتمني د مراقبت په حیث په کافي اندازې سره ساتله کیږي۰ اما په باالقوة ډ ول سره کمزورې وي۰ دا ډول شتمني د یوه نه تضمین شوي کرېد ت خطر تشکیلوي۰ امّا تحت المعیار ته صنف بندي اړینه نه بلل کیږي.

د خطر کرېد ت ممکن وړوکی وي۰ دا ډول شتمني د شرایطو په برخه کې یا د هغې مشخصې او ضاع په اړه چې یې په اطراف کې قرار لري نه تضمین شوي تلقي کیږي. لږ تر لږه یوه شتمني باید هغه مهال د ځارنې وړ په حیث صنف بندي شي. چې د اصل قرضې د اندازې د ور کړې او ټکتانې له وخته یې له 31 ورځو څخه تر 60 ورځو پورې تېرې شوې وي د ځارنې وړ شتمنیو بېلګې دا دي چې که چېرې اصلاح نشي د بې تد بیرې پورونې د کاري اجرا آتو په ذ ریعه تضعیف کیږي. خو د کارمند د ناتوانۍ په صورت کې د بانک پور د هغوی سم نظارت او د کاري تجربې د نه شتون او د کافي اسنادو د عدم مو فقیت په صورت کې او د اجرا وړ او یا کمزوري کنترول په ضمانت باندې محدود ندی.

د ځارنې وړ شتمني لږ تر لږه ٪ ۵ پرویژن کرېد ت ته اړتیا لري.

۲- **تحت المعیار:** یوه صنف بندي شوي شتمني منحیث تحت المعیار په نه کافي ډول د سالم خالص ارزښت په واسطه او د ور کړې ظرفیت او یاهم د ضمانت په ذ ریعه حمایت کیږي. په هغه صورت کې چې له هغوی څخه کوم یو هغه حمایت کړي. دغه راز یا ده شوي شتمني د متمایز احتمال په واسطه مشخص کیږي، چې بانک یوه اندازه خساره په هغه صورت کې چي نیمګړتیاوې رفع نشي ښایي ویې مني.

لږ تر لږه یوه شتمني باید هغه مهال د تحت المعیار په حیث صنف بندي شي، چې د هغه د ټکټانې او اصل قرضې د ور کړې له نېټې څخه له 60 تر 90 ورځو پورې تېرې شوي وې او ۲۵٪ پروېژن کرېد ت ته اړتیا لري.

۳- **مشکوک:** یوه صنف بندي شوي شتمني د مشکو کې شتمني په حیث د ضعف ټولې ذاتي نکتې چې په شتمنیو کې صنف بندي شوي د تحت المعیار په حیث شتون لري د ځانګړو جریانونو درلودونکې دي چې د چارو ټولې دغسې د ضعف نکتې راټولیږي او تصفیې لره په بشپړ ډول فعلي شرایطو ته په کتو سره یې ارزښت مطمئن اوغیر متحمل جوړوي. که څه هم د خسارې احتمال د فکتورونو په خاطر ډ ېرزیا ت تړاو لري٠ د نومورې شتمنۍ صنف بندي د خسارې په حیث تخمین شوي ترڅو چې وضعیت یې دقیق مشخص کیږي معلق به وي. د داسې تړلو فکتورونو بېلګې مشتملې دي٠ امّا د اکتساباتو په اد غاماتو سره د پانګې نوی جوړښت په لاس کې نیول نوی ضمانت یا د حقیقي مالي پلانونو تمویل به نه وي محدود.

یوه شتمني باید لږ تر لږه هغه مهال د مشکوک په حیث صنف بندي شي چې د ټکټانې او د اصلي پور د مقدار د ادا کولو له نېټې څخه له 91 تر 180 ورځو پورې تېرې شوي وي. مشکو کې شتمنۍ لږ تر لږه د (% 50) پرویژن (زېرمې) کرېدت ته اړتیا لري.

٤- **لا حصول:** د لا حصول په صفت باندې صنف بندي شوي شتمني د راټولونې غیر قابل بلل شوي ده او دا ډول کوچنۍ ارزښت چې تداوم یې د یوې بانکي شتمنۍ په توګه تضمین نه لاحصول کڼل کیږي. لاحصوله صنف بندي په دې مانا نه ده چې نومورې شتمني د نجات د بیا موندنې له هیڅ کوم ارزښت څخه برخورداره نه وي. امّا سر بېره پردې چې دکوم درد دوا هم نشي کیدای، نو حذف کیدل یې باید وځنډول شي چې شتمني بې ارزښته ده که څه هم د هغې یوې برخې بیا موندنه ممکن په راتلونکې کې منځته را شي. یوه شتمني لږ تر لږه هغه مهال د لاحصول په حیث صنف بندي کیږي

چې د ټکټانې او د اصل قرضې د مقدار ورکړې له نېټې څخه یې / 180 ورځې او یا له هغې څخه ډ یرې تیرې شوي وي. لا حصوله شتمنۍ لږ تر لږه 100% فیصده پرویژن کریدت ته اړتیا لري.

په سوداګریزو بانکونو کې د پور ورکړې شرایط: کله چې سوداګریز بانکونه وغواړي پېرودونکو ته وام او یا پور ورکړي نوتر ورکړې مخکې پرهغوی باندې یولړ شرایط وضع کوي ترڅو د هغوی د پور پس منظر په خطر کې نه وي.

شرایط په لاندې ډول دي:

١- د پور اخستونکې نوم ، ولد او ولدیت
٢- د فعالیت ځای محل او پته
٣- د فعالیت ځای د حقوقي جوړښت ډول
٤- د سوداګریز جواز پاڼې نمبر
٥- د شرکت د رئیس او مرستیالانو نوم
٦- د فعالیت ځای غیر منقوله شتمني
٧- د فعالیت بیلانس
٨- د پور اخستنې موخه
٩- د تضمین کوونکې شرکت معرفي
١٠- د جایداد د قبالې وړاندې کول چې د بانک په تضمین کې ورکول کیږي
١١- د ټکټا نې د تمویل سرچینې او د اخیست شوي پور اعا ده
١٢- د مطا لبه شوي پور اندازه
١٣- و ړاند ویل شوی ما لي پلان
١٤- په فعا لیت ځای کې د تجهیزاتو د نصبولو څرنګوالی
١٥- په کال کې د شرکت د پلورنو اندازه
١٦- د شرکت د رئیس او معا وینینو د مقروضیت اندازه
١٧- په باند نیو او بهر نیو بانکونو کې د معاملا تو ډ ول
١٨- ټول مالي امکانات
١٩- پر عایداتو باندې د مالیاتو ورکونه
٢٠- د شرکت د صورت حساب وړاندې کول
٢١- د مرتبه پلان د بزنس وړاندې کول
٢٢- هغه جایداد چې تر بانکي تضمین لاندې ورکول کیږي، باید د شرکت د رئیس او یا معاوینینو ملکیت وي.

د پورته یادو شویو معلوماتو له راټولونې څخه وروسته قرضه شایې د متقاضي لپاره اجرا شي.

سوېفت او د استفادې طریقه یې

د سوېفت لغت چې ټینګ شوی دی له پورتنۍ جملې څخه دی، او د مالي بنسټونو له ډلې څخه دی چې په بانکدارۍ او نورو اقتصا دي ځانګو کې فعالیت کوي.

د دې ځانګې د ایجاد مفکوره د یوڅو نوښتګرو اشخاصو په همت په 1973 ز-کال د بلجیم هېواد د برو سلز په ښار کې پېشنهاد کړای شو. او د 235 بانکونو او نورو مالي نهادونو په واسطه چې د نړۍ له (15) مختلفو هیوادونو څخه راټول شوي و، د حما یت وړ وګرځېده.

د معاملاتو لپاره د ځانګرو بین المللي ستنډ رد ونو په چوکاټ کې، د دې کمپنۍ د تائسیس موخه د یوې بین المللي مالي عمومي ژبې رامنځته کېدل، د یوې بین المللي مشتر کې شبکې جوړول، د اطلاعاتو جریانونه او د بین المللي اړیکو شبکه د مالي مؤسساتو ترمنځ لکه بانکونه او نور داسي مالي بنسټونه وه.

ددې شبکې د ګټې اخستنې د کړنلارې اساس او نور بین المللي قواعد په 1975 میلا دي کال طرح ریزي شول او با لاخره په 1977 کال یې په ژوندۍ بڼه د عمل په ساحه کې را ودا نګل چې لومړنی پیام د هغه وخت د شهزا ده او د بلجیم د شاهي دولت د فعلي شاه له لورې ولېږل شو. د دې سیستم معرفي کول له خورا ډ ېر امنیت او استفاد وي حفاظت څخه برخمن دی داشبکه وتوانېده چې له دریو لسیزو څخه په زیاته موده کې دنړۍ له بیلابیلو نقاطو څخه د ګڼونکوونکو پام ځانته را واړوي. خپرې شوي احصا یې ته په کتو سره د دې سیستم د استفا ده کوونکو تعداد اضافه له اته زرو بنسټونو او په نړۍ کې له 210 هیوادونو ته رسېږي چې هر کال د 2/5 ملیاردو په شاوخوا کې د نها دونو ترمنځ پیامونه لېږل کیږي او موندل کیږي.

د سویفت د استفادې طریقه: د سویفت شبکې یو سیستم معرفي کړی دی چې له نړیوالو ستنډرډونو سره مطابقت لري او یوه پېژندل شوي بین المللي وسیله ده۰ په مجموعي ډ ول د (999) پیا مونو په تعداد سره په دې سیستم کې پیا مونه شتون لري چې له دې پیا مونو څخه یې یو تعداد په سیستم پورې اړوند یږي او یو بل تعداد یې په استفا ده کوونکو پورې اړوند یږي. د لا اسانتیا پخاطر له پیا مونو څخه استفا ده په لاندي ترتیب ډل بندي شوي ده:

۱- د چکونو او پیرودونکو ورکړې

۲- د مال ي مؤسساتو ترمنځ نیوکې

۳- د خزانه دارۍ مار کېـتـونه، د اسعارو تبادله، پولي مارکېـتـونه او د هغوی سرچېـنې
٤- لاس ته راوړنې او نقـدي اسناد
٥- د اسهامو مارکېـټ
٦- د قیمتي فلـزاتو د خزانه دارۍ مار کـېـتـونه
٧- ګرنتی او لیکل شوې اعتبار پاڼې
٨- سفـري چکونه
٩- د نقـدي و جوهو اداره او د پـېـرودونکو وضع
١٠- د ګـډو پـیـا مونو ګروپ

بانکـي او اقتصا دي اصطلاحات:

١. مخکې ورکړه، اعانه
٢. لامل، نماینده- استازی
٣. د اسعارو بیه، پیسې، صرف
٤. د منا بعـو تخصیص
٥. د معاش ملاتړه مقرري
٦. مبلغ میـزان
٧. شتمني
٨. پـشتوانه
٩. وروسته پاتې هیـوادونه
١٠. بـدې پـیسې
١١. تور بازار
١٢. بېـلانس
١٣. متوازنه بـودجه
١٤. بانک
١٥. په روان حساب کې اعتبار
١٦. د حوالې بـرات
١٧. چک
١٨. بانکي پـس انـداز

۱۹. بانکي تـنـزيـل
۲۰. بانکـتوټ
۲۱. بانکـداري
۲۲. بانکي اعتبار
۲۳. د جـنس تـبادله په جـنس سره
۲٤. منـفعـت
۲۵. اقـتصادي محاصره
۲٦. قيمتي اوراق
۲۷. رونـق، جهش
۲۸. استقـراض
۲۹. بورس
۳۰. تحريـم
۳۱. څانګه، رشتـه
۳۲. بودجه
۳۳. د بودجې توازن
۳٤. کسب او کار، راکړه ورکړه
۳۵. سودا ګريـزه دوره
۳٦. ظرفـيت
۳۷. د پانګې ضريـب
۳۸. د پانګې تشـکيـل
۳۹. په جريان کې د وجوه نـقـد
٤۰. مرکزي بانک
٤۱. ارزانه پـيسې
٤۲. تجارت
٤۳. کالي
٤٤. مشترک بازار
٤۵. رقابت
٤٦. امتياز

٤٧. مصرف
٤٨. قرارداد
٤٩. شرکت
٥٠. له نورم څخه را پورته شوي مصارف
٥١. د سقـوط بهـرا ن
٥٢. اعتبار
٥٣. بهـران
٥٤. پـيسې، رسمي پـيسې
٥٥. ګمرکي کارونه
٥٦. پېـرودونکی
٥٧. ګمرک
٥٨. تجارتي دوران
٥٩. پور، بـدهي
٦٠. د دفاعي اوراقو پور
٦١. کسري
٦٢. د تورم ضد
٦٣. تقاضا
٦٤. امانت
٦٥. استهـلاکات
٦٦. د پـيسو لپـاره د نرخ تـنـزيـل
٦٧. مستقيـم مالـيات
٦٨. هـدايت شوی اقـتصاد
٦٩. تخـفيف، تنـزيل
٧٠. د تنـزيل د نرخ سياست
٧١. توزيع
٧٢. د برخو ګټه
٧٣. ګمرکي حقـوق
٧٤. د ارزانه پيسو سياست

۷۵. اقتصادي تحليل
۷٦. اقتصادي تو سعه
۷۷. اقتصادي وده
۷۸. اقتصادي سياست
۷۹. اقتصادي رفاه
۸۰. اقتصادي علم
۸۱. تبادله
۸۲. د اسعارو کنترول ، د اسعارو نظارت
۸۳. غيرمستقيم ماليات
۸٤. اعتباري پيسې
۸۵. مالي شتمنۍ
۸٦. مؤسسه، تصدي
۸۷. مالي
۸۸. مالي سياست
۸۹. تموجات، نوسا نات
۹۰. خارجي اسعار
۹۱. بهرنۍ تجارت
۹۲. بشپړ استخدام
۹۳. د عمومي قيمتونو سطح
۹٤. د پيسو سيستم
۹۵. د طلا د اسعارو حمايتي سيستم
۹٦. د طلا مشترک صندوق
۹۷. دولتي اسنادو قرضه
۹۸. دولتي قيمتي اوراق
۹۹. نا خا لصه درآمد
۱۰۰. غير فعاله پيسې
۱۰۱. وارداتي انفلاسيون
۱۰۲. درآمد

۱۰۳. د درآمد توزیع
۱۰٤. د درآمدا تو سیاست
۱۰۵. بیمه
۱۰٦. بهره، ربع
۱۰۷. بین المللي پورونه
۱۰۸. بین المللي پولی صندوق
۱۰۹. بین المللي پولي نظام
۱۱۰. موجودي
۱۱۱. پانګونه
۱۱۲. ځمکني اصلاحات
۱۱۳. سطح، میزان
۱۱٤. د عمر بیمه
۱۱۵. نقد، تازه نقد
۱۱٦. د تازه نقد دام
۱۱۷. اوږد مهاله پور
۱۱۸. عمومي یا ملّي اقتصاد
۱۱۹. بازار
۱۲۰. اقتصاد یا د تصدي اقتصاد
۱۲۱. پولي پیسه
۱۲۲. پولي نظارت
۱۲۳. پولي انقباض
۱۲٤. پولي اقتصاد
۱۲۵. د پولي مفاد یرو جریان
۱۲٦. پولي نورم
۱۲۷. پولي بې ثبا تي
۱۲۸. پولي سیاست
۱۲۹. پیسې
۱۳۰. پولي مزد

۱۳۱. رهـن - ګروي
۱۳۲. اسمي ارزښت
۱۳۳. عادي قیـمت
۱۳۴. طبعي منابع
۱۳۵. د پور ورقې
۱۳۶. د پلـورنې څو اړخیـزه انحصار
۱۳۷. د پـېـرود نې څو اړخیـزه انـحصار
۱۳۸. د آزاد بازار د عمليا تو سياست
۱۳۹. قـرضي لګښـتونه
۱۴۰. محصول
۱۴۱. مالکیت
۱۴۲. کاغـذي پـیـسې
۱۴۳. دایمي درآمـد
۱۴۴. سرانه عایـد
۱۴۵. پـدیـده
۱۴۶. پلاني اقـتصاد
۱۴۷. پلا نګـذاري
۱۴۸. سیا ست
۱۴۹. سرا نه مالـیات
۱۵۰. قـیـمت
۱۵۱. تولیـد
۱۵۲. سود، مفاد
۱۵۳. عمومي مالـیه
۱۵۴. د پـېـرودنې توان
۱۵۵. خالص
۱۵۶. کاهـش
۱۵۷. اجازه
۱۵۸. درآمـد

۱۵۹. زېـرمې
۱٦۰. معاش
۱٦۱. پـلـورنه
۱٦۲. پـس انـداز
۱٦۳. قیـمتي اوراق
۱٦٤. لـنـډمهاله
۱٦۵. ټولنیز مصارف
۱٦٦. ټولنیزه بـیـمه
۱٦۷. د ځانګـړې اخیستنې حق
۱٦۸. مسکوک نقـد
۱٦۹. ساکـن اقـتصاد
۱۷۰. د قیـمتي اوراقو بورس
۱۷۱. عـرصه
۱۷۲. د اقـتصا دي فیـز پـړاو
۱۷۳. تعـرفه
۱۷٤. مالـیه
۱۷۵. نظریه
۱۷٦. د تجارت بـیلانس
۷۷۱. راکړه ورکړه، معامله
۱۷۸. انتـقالات
۱۷۹. خزانه
۱۸۰. ارزښت
۱۸۱. ثـروت
۱۸۲. رفاه
۱۸۳. د رفاه اقـتصاد

د اتم څپرکي د مطالبو لنډيز:

په اتم څپرکي کې داسې موضوعات لکه لترآف کريد ت او د هغه ډ ولونه، چک، سفته او برات تعريف شوي دي. د شتمنيو صنف بندي، قرضه او د هغوی د پرويژن برخه د قرضې په ورکړه باندې د پرويژن د برخې اغيزې او د هغوی پس منظر. د پېرودونکو لپاره په خصوصي، دولتي او سودا ګريزو بانکونو کې د قرضې شرايط او عيني جايداد د قرار ورکولو تر تضمين لاندې د کرېډتي مؤسساتو په اختيار کې، په دولتي، خصوصي او سوداګريزو بانکونو کې د سويفت ځای په ځای کول او نصبول. له دې شبکې څخه د استفادې طريقه او د هغو پېرودونکو لپاره د سهولت او امنيت راوستل چې په بانکونو کې سر وکار لري، ځای شوي دي.

د اتم څپر کي پوښتنې:

١- لترآف کريد ت تعريف کړئ ؟
٢- د لترآف کريدت د ډولونو نومونه واخلئ ؟
٣- چک تعريف کړئ ؟
٤- د سفتې په اړه څه پوهيږئ تشريح يې کړئ ؟
٥- برات څرنګه سند دی تعريف يې کړئ ؟
٦- د قرضې شتمني په څو کتګوريو تقسيمېږي نومونه يې واخلئ ؟
٧- پرويژن څه شی دی تشريح يې کړئ ؟

سرچينې او اخيستنې

۱- داکتر علی جهانخانی و داکتر علی پارسایان (پ-ل ارزو و بانکداری)سال ۱۳۸۹.
۲- ماجدی تهران،علی حسن گلریز،پول و بانک از نظر سیاست گذاری تهران سال ۱۳۷۷.
۳- اسناد ارایه شد از جانب بانک جهانی.
۴- پوهنمل محمد عارف غوثی قاموس اقتصاد کابل بهار سال ۱۳۵۲.
۵-پوهندوی سید مسعود پول و کریدت مطبعه فیصل کابل بهار سال ۱۳۸۷.
۶- پوهندوی سید مسعود بانکداری چاپ خانه فرعی کابل جوزا سال ۱۳۸۶.
۷- جمله ماهوار بانک مرکزی افغانستان سال ۱۳۸۷.

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسـلکي زده کړو معینیت دښـوونیز نصاب د انکشـاف ریاست د ټولنې دعیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې یې تخنیکي او مسلکي رشتې درلودې او لري یې، په لومړي سرکې یې تصمیم ونیو، چې په ښوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیاکتنه وکړي او ورپسې بیا د شاګردانو او محصلینو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوښښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حسـابدارۍ څانګې د ښـوونکو په میړانې او همت سره د ادارې او حسـابدارۍ درسي کتابونه تالیف شـول تر څو په وړیا ډول د شـاګردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي.

د علـم او معرفت له ټولو لوسـتونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسـابدارۍ د مکاتبو له ښـوونکو، ګرانو شـاګردانو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کیږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښوونکو او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شـوي دي. د مسلکي، تخنیکي او علمي مطالبو او مفاهیمو د څرنګوالي په هکله خصوصاً د هغوی املایي او انشـایي اشـتباهاتو په اړهمونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شـو، په همدې او نورو برخوکې ګرانو شاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شان له ګرانو شاګردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او استفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ستونزې، فقر او وروسته پاتې والی په نظرکې ونیسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلینو د ګټې وړ وګرځي.

پته: دپوهنې وزارت – دتخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د تعلیمي نصاب د انکشاف ریاست – دکتابونو د تالیف او د درسي ممدو موادو د برابرولو عمومي مدیریت.